TURUN YLIOPISTO

Avioliittokäsitysten legitimaatio kirkolliskokousedustajien puheenvuoroissa

Ari Hirvonen

Pro gradu -tutkielma

Kielen oppimisen ja opettamisen tutkinto-ohjelma (FM), suomen kieli
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Humanistinen tiedekunta
Turun yliopisto

Helmikuu 2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck –järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Kielen oppimisen ja opettamisen tutkinto-ohjelma, suomen kieli
Ari Hirvonen
Avioliittokäsitysten legitimaatio kirkolliskokousedustajien puheenvuoroissa
Sivumäärä: 62

Tutkin pro gradu -tutkielmassani sitä, miten kirkolliskokousedustajat oikeuttavat, legitimoivat, näkemyksiään piispainkokouksen esittämästä rinnakkaisten avioliittokäsitysten kirjaamisesta kirkkojärjestykseen. Analysoin kevään 2024 kirkolliskokousistuntojen puheenvuoroja Theo van Leeuwenin legitimaatioteorian avulla. Tarkastelen eri legitimaatiotapojen – auktorisointi, moralisointi, rationalisointi ja tarinallistaminen – esiintymistä legitimaatioargumenteissa. Tarkastelen myös legitimaatiotavat paljastavia kielenpiirteitä. Lisäksi vertailen vastustajien ja kannattajien käyttämiä legitimaatiotapoja.

Tutkielmani teoreettinen viitekehys on diskurssintutkimus. Legitimaation tutkiminen liittyy erityisesti kriittiseen diskurssintutkimukseen, jossa keskeistä on diskurssien ja vallan ja ideologian käsitteiden riippuvuussuhde. Kielen taas nähdään muokkaavan yhteiskuntaa. Kielenpiirteitä tulkitsen Ison suomen kieliopin verkkoversion (VISK) ja systeemis-funktionaalisen kieliteorian (SF-teorian) käsitteiden sekä Kielitoimiston sanakirjan (KS) avulla.

Aineistosta löytyi esimerkkejä kaikista van Leeuwenin luokittelemista legitimaatiotavoista alalajeineen. Erilaisiin auktoriteetteihin, kuten Raamattuun ja Jeesukseen, vetoaminen oli yleistä sekä vastustajien että kannattajien puheenvuoroissa. Kannattajat käyttivät puheenvuoroissaan legitimointikeinoja vastustajia monipuolisemmin ja runsaammin. Moralisointi ja rationalisointi liittyivät legitimaatiossa yhteen kuten van Leeuwenkin toteaa. Moralisointia, arvoihin liittyvää legitimaatiota, tapahtui yhdenvertaisuuden, eriarvoisuuden ja ykseyden diskurssien avulla. Tarinallistamista esiintyi erilaisissa muodoissa. Erityisesti vastustajat hyödynsivät varoittavan kertomuksen rakennetta. Kannattajien tarinallistamisessa korostuivat tunteisiin vetoavat kerronnan piirteet.

Kielen tasolla legitimaation vihjeinä toimivia piirteitä olivat esimerkiksi luonnehtivien suhdelauseiden ja adjektiivien esiintyminen. Legitimaation tukena esitettyyn puhujan oman position kuvaamiseen ja legitimaation sävyyn vaikuttavia kielenpiirteitä olivat esimerkiksi konditionaalimuotoiset verbit, *luulla*- ja *uskoa*-verbien käyttö sekä erilaiset adverbit ja liitepartikkelit. Tarinallistamisen kohdalla legitimaatioon liittyviä kielenpiirteitä olivat metaforien käyttö ja aikamuotojen hyödyntäminen kerronnassa sekä kerronnan tyyliin liittyvät seikat.

Avainsanat: legitimaatio, diskurssintutkimus, kirkolliskokous, avioliittokäsitys

Sisällysluettelo

1 Johdanto 4

1.1 Tutkielman lähtökohta ja tutkimuskysymykset 4

1.2 Aiempi tutkimus 7

1.3 Kirkolliskokous kirkon ylimpänä päättävänä elimenä 8

1.4 Piispainkokouksen esitys kahdesta rinnakkaisesta avioliittokäsityksestä 10

2 Teoreettinen tausta 13

2.1 Diskurssi ja diskurssintutkimus 13

2.2 Kriittinen diskurssintutkimus 15

2.3 Theo van Leeuwenin legitimaatioteoria 16

2.3.1 Auktorisointi 17

2.3.2 Moralisointi 18

2.3.3 Rationalisointi 18

2.3.4 Tarinallistaminen 19

3 Kirkolliskokouspuheenvuorot aineistona ja aineiston lähestymistapa 21

4 Legitimaatioargumentit aineistossa 24

4.1 Auktorisointi aineistossa 24

4.2 Moralisointi aineistossa 32

4.3 Rationalisointi aineistossa 38

4.4 Tarinallistaminen aineistossa 43

4.5 Legitimaatiotapojen yhdistelmät 51

5 Yhteenveto ja päätelmät 53

Lähteet 58

Aineslähteet 58

Muut lähteet 58

1 Johdanto

1.1 Tutkielman lähtökohta ja tutkimuskysymykset

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon korkein päättävä toimielin, kirkolliskokous, käsitteli kevään 2024 istunnoissaan piispainkokouksen esitystä kahden rinnakkaisen avioliittokäsityksen kirjaamisesta kirkkojärjestykseen. Esityksen mukaan avioliittoon vihkiminen voitaisiin toimittaa kahden rinnakkaisen avioliittokäsityksen mukaisesti: avioliitto miehen ja naisen välisenä ja avioliitto kahden henkilön välisenä (Piispainkokous 1/2024: 1). Keskustelu samaa sukupuolta olevien henkilöiden kirkollisen vihkimisen sallimisesta on jatkunut vuosia, jopa vuosikymmeniä. Eduskunta hyväksyi sukupuolineutraalin avioliittolain vuonna 2014. Samaa sukupuolta olevien avioliittoon vihkiminen on Suomessa ollut mahdollista 1.3.2017 alkaen. (Laki avioliittolain muutoksesta.) Kirkon virallisena avioliittokäsityksenä säilyi tuolloin avioliiton ymmärtäminen miehen ja naisen välisenä sopimuksena.

Keskustelu kirkon sisällä on kiihtynyt ja kärjistynyt avioliittolain voimaantulon myötä. Osa papistosta on tulkinnut tilanteen siten että kirkon virallisesta kannasta huolimatta heillä on oikeus vihkiä samaa sukupuolta olevia pareja. Samaa sukupuolta olevien kirkollisen vihkimisen hyväksymisellä on vankat kannattajansa ja vastustajansa. Piispainkokouksen ehdotus rinnakkaisten avioliittokäsitysten hyväksymisestä on kompromissi, jonka avulla pyritään säilyttämään kirkon ykseys hyväksymällä asiasta vallitseva erimielisyys (Piispainkokous 1/2024: 10).

Pro gradu -tutkielmani aiheena on tarkastella piispainkokouksen esityksestä kirkolliskokouksessa toukokuussa 2024 käytyä keskustelua. Lähestyn tätä mielipiteet jyrkästi jakavaa ja ajankohtaista kirkollista keskustelua diskurssintutkimuksen ja kielitieteen näkökulmasta. Tutkielmani väljä, teoreettinen viitekehys on diskurssintutkimus, joka tarjoaa monenlaisia tarkastelun mahdollisuuksia. Näkökulmakseni olen valinnut sen, miten kielenkäytöllä pyritään oikeuttamaan omaa näkemystä. Diskurssintutkimuksessa kieli nähdään sosiaalisena toimintana, jolloin huomio kohdistuu siihen, miten ja mitä asioita kielellä tehdään (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 14). Tutkielmassani diskurssintutkimuksen ajatus kielestä sosiaalisena toimintana heijastuu legitimaation eli oikeuttamisen tarkastelussa.

Tutkielmani aineisto koostuu 70 puheenvuorosta. Nämä puheenvuorot käytettiin kirkolliskokouksen neljässä istunnossa 15.–16.5.2024, kun käsiteltiin säännöstä rinnakkaisista

avioliittokäsityksistä. Aineistoni edustaa puhuttua kieltä, joka on myöhemmin litteroitu. Litteroidut puheenvuorot löytyvät julkisesta Domus-julkaisusta[1] verkkolähteinä. Esittelen aineistoni lähemmin luvussa 3.

Tarkastelen kirkolliskokouspuheenvuoroja Theo van Leeuwenin diskursiivisen legitimaatioteorian avulla. Keskeiseksi käsitteeksi nousee legitimaatio, jolla tarkoitetaan tapoja tehdä asioita oikeiksi, järjellisiksi ja hyväksyttäviksi kielen ja argumentaation keinoin (Pälli & Lillqvist 2020: 393). Van Leeuwen (2007: 94) kuvaa legitimaation vastaukseksi miksi-kysymykseen: ”Miksi meidän pitäisi tehdä tämä?” Legitimaatiotavat van Leeuwen jakaa neljään kategoriaan: auktorisointi, moralisointi, rationalisointi ja tarinallistaminen (mt.: 92). Selvitän legitimaatioteoriaa tarkemmin luvussa 2.3.

Lähestyn aineistoani seuraavien tutkimuskysymysten kautta:

1) Millaisia legitimaatiotapoja puhujat käyttävät puheenvuoroissaan? Mitkä kielenkäytön piirteet toimivat legitimaatiotapojen tuntomerkkeinä?

2) Mitä eroja tai yhtäläisyyksiä esityksen kannattajien ja vastustajien käyttämistä legitimaatiotavoista voi havaita?

Haen ensimmäisiin kysymyksiin vastauksia poimimalla puheenvuoroista legitimaatioargumentteja ja luokittelen niissä esiintyviä legitimaatiotapoja van Leeuwenin jaottelun mukaan. Van Leeuwen (2007: 92) selittää legitimaatiotapojen realisoituvan tiettyjen kielenkäytön piirteiden eli kielellisten resurssien kautta. Kysymys kielenkäytön piirteistä ja puhujan tekemistä kielellisistä valinnoista liittyy kiinteästi legitimaatiotapojen hahmottumiseen. Siksi sisällytän molemmat kysymykset kohtaan 1.

Toisen tutkimuskysymyksen taustalla on legitimaatioon aina sisältyvä vastakkainen ilmiö, delegitimaatio. Kun puhuja legitimoi oman näkemyksensä, hän samalla delegitimoi vastakkaisen näkemyksen. Vastakkaisten ryhmien muodostuminen on näin ollen legitimaation luonnollinen seuraus. (esim. van Dijk 1998: 237–238.) Aineistoni puheenvuorot ovat kannanottoja siihen, tulisiko piispainkokouksen ehdotus hyväksyä vai ei. Tämän perusteella

[1] Domus-julkaisu on asianhallintajärjestelmä, jonne arkistoidaan kaikki kirkolliskokouksen asiakirjat. Verkkosivun osoite on https://domus.evl.fi:8443/ktwebbin/dbisa.dll/ktwebscr/khakhaku_tweb.htm

syntyy ryhmäjako, jossa puhun esityksen kannattajista ja vastustajista. Palaan tutkimuskysymyksiin vielä luvussa 3.

Tutkielmani edustaa laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta. Määrällinen, kvantitatiivinen tutkimusote kulkee mukana, mutta en esitä tarkkoja tilastollisia tietoja esimerkiksi erilaisten legitimaatiotapojen määristä. Pietikäinen ja Mäntynen (2019: 211) mainitsevat, että kvalitatiivisen tutkimuksen yksi päämäärä on ymmärtää ihmisten käyttäytymistä ja vuorovaikutuksessa rakentuvia merkityksiä. Tämä tavoite on relevantti myös omassa tutkielmassani.

Konteksti ymmärretään diskurssintutkimuksessa monikerroksisena käsitteenä. Kieltä käytetään ja merkitykset muotoutuvat aina todellisissa tilanteissa, tietyssä ajassa ja paikassa. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 40–42.) Kirkolliskokous tekee päätöksiä kirkon tunnustuksen pohjalta. Tällä tunnustuksella tarkoitetaan kirkon opin tutkimista ja arvioimista Raamatun ja tunnustuskirjojen avulla. Kirkkojärjestyksessä tunnustuspykälä on muotoiltu seuraavasti:

> Suomen evankelis-luterilainen kirkko (kirkko) tunnustaa sitä Raamattuun perustuvaa kristillistä uskoa, joka on ilmaistu kolmessa vanhan kirkon uskontunnustuksessa sekä muuttamattomassa Augsburgin tunnustuksessa ja muissa luterilaisen kirkon Yksimielisyyden kirjaan otetuissa tunnustuskirjoissa.
>
> Kirkko pitää korkeimpana ohjeenaan sitä tunnustuskirjojen periaatetta, että kaikkea oppia kirkossa on tutkittava ja arvioitava Jumalan pyhän sanan mukaan. (Kirkkojärjestys 1 luku 1 §)

Kirkolliskokouskontekstissa tapahtuvan argumentoinnin päättelen pohjautuvan tähän tunnustuksellisuuden kirjaamiseen. Oletan, että puheenvuoroista löytyy paljon viittauksia mainittuihin ohjenuoriin.

Tämän Johdanto-osan seuraavassa alaluvussa esittelen tutkielmani aiheeseen ja valitsemiini menetelmiin liittyvää aiempaa tutkimusta. Alaluvussa 1.3 taustoitan aineistoni kontekstia, kirkolliskokousta, kirkon korkeimpana päättävänä elimenä ja alaluvussa 1.4 selvitän piispainkokouksen esitystä kahdesta rinnakkaisesta avioliittokäsityksestä. Luku 2 on tutkielmani teoriaosa, jossa käsittelen diskurssintutkimusta, kriittistä diskurssianalyysiä ja van Leeuwenin legitimaatioteoriaa omissa alaluvuissaan. Luvussa 3 selvitän, millainen aineisto kirkolliskokouspuheenvuoroista muotoutuu ja kerron siitä, millä tavalla lähestyn aineistoani. Luku 4 käsittää aineiston analyysin. Jaan pääluvun alalukuihin van Leeuwenin legitimaatiokeinojen jaottelun mukaan. Yhteenvedon ja päätelmät kokoan luvussa 5.

1.2 Aiempi tutkimus

Diskurssianalyysiä viitekehyksenä käyttäviä tutkimuksia on tehty paljon. Tutkimuksia ja opinnäytetöitä löytyy eri tieteenaloilta. Kielentutkimuslähtöiseen diskurssianalyysiin on tullut vaikutteita filosofiasta, yhteiskuntatieteistä ja kirjallisuudentutkimuksesta. (Pälli & Lillqvist 2020: 378.) Esittelen tässä alaluvussa tutkielmani kannalta keskeisiä aiempia tutkimuksia.

Diskursiivista legitimaatiota ja van Leeuwenin mallia on hyödyntänyt kauppakorkeakoulun puolella muun muassa Porttikivi (2016), joka tutkii organisaatioviestinnän alaan kuuluvassa väitöskirjassaan organisaatioiden legitimiteetin rakentumista kiistelevässä verkkojulkisuudessa. Alkkiomäki, Syrjälä, Leipämaa-Leskinen ja Ellonen (2024) tutkivat kuinka pikamuotiketjut pyrkivät luomaan toiminnalleen oikeutusta sosiaalisen median markkinointiviestinnällä. Vaasan yliopistossa toteutettu markkinoinnin alaan kuuluva tuore tutkimus laajentaa legitimaation tarkastelua myös visuaalisiin elementteihin. Laitinen (2018) otsikoi Sosiologia-lehdessä julkaistun väitöskirja-artikkelinsa: Miten ja kenelle valtakunnalliset nuorisojärjestöt legitimoivat toimintansa? Mainitut tutkimukset toimivat hyvinä esimerkkeinä van Leeuwenin mallin soveltamisesta diskurssianalyysin viitekehyksessä. Laitisen artikkelista lainaan omaan työhöni legitimaatioargumentti -käsitteen.

Englannin kielen oppiaineen pro gradu -tutkielmissaan Sohlman (2023) ja Saarinen (2020) lähestyvät aiheitaan kriittisen diskurssianalyysin ja legitimaatioteorian taustoista. Sohlmanin aihe liittyy seksismin legitimointiin. Saarinen puolestaan tarkastelee ihmisoikeuksiin viittaamista legitimaatiostrategiana. Molemmissa tutkielmissa korostuu diskurssien ja kielen valta-arvoja ylläpitävä näkökulma.

Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelman sosiaalipolitiikan opintosuuntaan tehty Viljasen (2024) pro gradu -tutkielma käsittelee opiskelijoiden toimeentulon muutosten diskursiivista legitimaatiota eduskunnan täysistuntokeskustelussa. Viljanen muodostaa omaa aineistoani muistuttavasta aineistostaan seitsemän diskurssia ja kuvaa niiden pyrkivän legitimoimaan tai delegitimoimaan hallituksen esityksiä. Omassa tutkielmassani etenen hieman päinvastaisessa järjestyksessä. Tarkastelen aineistoani legitimaatiotapojen kautta ja teen samalla havaintoja esille nousevista diskursseista. Eduskunnan täysistuntokeskustelut ovat tutkimuskohteena myös kriittistä diskurssianalyysiä hyödyntävässä Norontauksen (2020) pro gradu -tutkielmassa ja uskonnollista argumentaatiota käsittelevässä Tuomisen (2021) kirkkohistorian oppiaineen maisterintutkielmassa. Tuomisen aineisto on koottu täysistuntokeskusteluista

vuosina 2012–2017, jolloin eduskunnassa käsiteltiin sukupuolineutraalia avioliittolakia. Tutkielma on jo aiheensa vuoksi mielenkiintoinen taustatyö suhteessa omaan tutkielmaani.

Lähimmäksi omaa aineistoani asettuu systemaattisen teologian alaan kuuluva Nordbäckin (2023) pro gradu -tutkielma. Nordbäck tarkastelee vuoden 2017 kirkolliskokousedustajien avioliittokeskustelua kirkon tunnustuspykälän näkökulmasta. Hän analysoi puheenvuoroja argumentaatioanalyysiä hyödyntämällä. Nordbäck toteaa yhtenä johtopäätöksenä, että vastustajien ja kannattajien argumentit ovat säilyneet melko samankaltaisina aina naispappeuskysymyksestä asti. Argumentoinnin lähteitä ovat Nordbäckin mukaan kirkon tunnustuspykälä, Raamattu, tunnustuskirjat ja uskontunnustukset. Myös eettisiin seikkoihin ja ihmisoikeuksiin liittyvät argumentit nousevat Nordbäckin tutkielmassa esiin. (Nordbäck 2017: 54.) Oletukseni on, että oman tutkielmani aineisto vahvistaa tätä käsitystä. Arvioin puheenvuoroja suhteessa kirkon tunnustukseen vain, kun sillä on merkitystä legitimaatiotavan muodostumisen kannalta.

Fennistiikan alalla kriittinen diskurssianalyysi ja systeemis-funktionaalinen kieliteoria (SF-teoria) ovat teoreettisena viitekehyksenä Olkun (2023) ja Järvenpään (2020) pro gradu -tutkielmissa. Nämä tutkielmat toimivat tältä osin mallina oman tutkielmani teoriaosuudelle. Olkun yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskursseja eduskuntapuolueiden aluevaaliohjelmista etsivä tutkielma tarjoaa myös erinomaisen esimerkin analyysiosan rakentamisesta ja pro gradu -tutkielman pituuden mitoittamisesta. Järvenpää tutkii Suomen evankelis-luterilaisen kirkon representaatiota ja diskursseja sanomalehtien pääkirjoituksissa. Pällin (2003) väitöskirja sijoittuu diskurssianalyyttiseen tutkimusperinteeseen konstruktionismin näkökulmasta. Pälli tutkii sitä, miten ihmisryhmiä rakennetaan kielen avulla. Omasta aineistostani hahmottuu erilaisia yksilö–ryhmä- tai sisäryhmä–ulkoryhmä-kategorioita, joiden arvelen näkyvän myös tarkastellessani legitimaatiokeinoja. Pällin tutkimus tarjoaa näkökulmia tähän tarkasteluun.

1.3 Kirkolliskokous kirkon ylimpänä päättävänä elimenä

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon hallinto on monitasoinen päätöksenteon mahdollistava rakennelma. Paikallistasolla seurakunta on hallinnollinen perusyksikkö. Seurakunnan toiminnasta ja taloudesta päättävät kirkkovaltuusto ja kirkkoneuvosto. Seurakuntalaiset valitsevat kirkkovaltuuston jäsenet seurakuntavaaleissa, ja kirkkovaltuusto valitsee kirkkoneuvoston. Seurakunnat muodostavat piispojen ja tuomiokapitulien johtamat hiippakunnat. Kirkon keskushallintoon kuuluvat kirkkohallitus, piispainkokous ja Kirkon

työmarkkinalaitos. Koko kirkon ylimpänä päättävänä elimenä toimii kirkolliskokous. Seurakuntien luottamushenkilöt valitsevat kirkolliskokoukseen 64 maallikkoedustajaa. Papit puolestaan valitsevat 32 pappisedustajaa. Hiippakuntien piispat, kenttäpiispa, saamelaiskäräjien valitsema edustaja ja valtioneuvoston määräämä edustaja nostavat päätöksentekoon osallistuvien määräksi 109 edustajaa. Lisäksi kirkolliskokouksessa on läsnäolo- ja puheoikeus kirkkohallituksen kansliapäälliköllä, viidellä kirkkohallituksen kirkkoneuvoksella sekä kahdella lainoppineella asiantuntijalla. (Perustietoa kirkosta; Päätöksenteko kirkossa.)

Kirkolliskokousistunnot aloitettiin Turussa vuonna 1876. Kirkon keskushallinnon kehittyminen, edustajien määrän kasvaminen ja päätöksenteon hidastuminen johtivat vuosikymmenten kuluessa päätöksentekojärjestelmän uudistamiseen. Nykymuotoinen kaksi kertaa vuodessa kokoontuva kirkolliskokous aloitti toimintansa vuonna 1974. Tänä päivänä kirkolliskokouksen tehtävät ja toiminta ovat pitkälti samankaltaisia kuin viisikymmentä vuotta sitten. (Antila 2017: 10–11.) Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kotisivuilla kirkolliskokouksen toimintaa verrataan eduskuntaan. Näillä edustuksellisilla, korkeinta valtaa käyttävillä elimillä onkin paljon yhteistä: lainsäädäntöön ja talouteen liittyvien asioiden käsittely, aloitteiden käsittely täysistunnoissa, valiokuntatyöskentely osana asioiden valmistelua ja äänestämällä syntyvät päätökset.

Kirkolliskokouksen tehtävät määritellään kirkkolaissa ja kirkkojärjestyksessä. Yleisenä tehtävänä on käsitellä kokonaiskirkon hallintoa ja taloutta sekä kirkon lainsäädäntöä koskevia asioita. Kirkolliskokous hyväksyy myös kirkolliset kirjat ja päättää suhteista muihin kirkkoihin, uskontokuntiin ja kirkkojen välisiin järjestöihin. (Kirkkolaki 5 luku 2 §.) Vuonna 1974 uudistettu kirkolliskokous sai tehtäväkseen käsitellä kirkon uskoa ja oppia koskevia asioita (Antila 2017: 340). Tämä tehtävä sekä uskoon ja oppiin pohjautuvien periaatteellisten kannanottojen käsittely ovat edelleen kirjattuina edellä mainitussa kirkkolain pykälässä. Kirkkolaista ja kirkkojärjestyksestä löytyvät myös kirkon uskoa ja oppia koskevien asioiden käsittelyä ohjaavat pykälät. Sekä kirkkolain että kirkkojärjestyksen ensimmäisissä pykälissä määritellään kirkon tunnustuksesta siten, että kirkon tunnustama usko perustuu Raamattuun, kolmeen vanhan kirkon uskontunnustukseen ja luterilaisiin tunnustuskirjoihin.

Kirkolliskokouksen täysistunnossa asioiden käsittely etenee eduskunnan työjärjestyksen tapaisesti. Piispainkokous, kirkkohallitus ja hiippakuntavaltuustot voivat tehdä kirkolliskokoukselle esityksiä. Kirkolliskokousedustaja tai -edustajat voivat tehdä asioista

aloitteita. Esityksestä ja aloitteesta käydään täysistunnossa lähetekeskustelu, jonka jälkeen asia lähetetään valiokuntavalmisteluun. Valiokunnassa asia on käsiteltävä kolmeen otteeseen. Kolmannessa käsittelyssä valiokunta tarkastaa tekemänsä mietinnön. Mietinnön pohjalta asiasta käydään täysistunnossa yleiskeskustelu ja tarvittaessa yksityiskohtainen käsittely. Tässä käsittelyssä edustajat voivat ehdottaa asiasta äänestämistä. (Kirkolliskokouksen työjärjestys.)

1.4 Piispainkokouksen esitys kahdesta rinnakkaisesta avioliittokäsityksestä

Kirkolliskokouksen kevätistuntokauden 2024 istunnoissa käsiteltiin piispainkokouksen esitystä kirkkojärjestyksen muuttamisesta siten, että se sisältäisi säännöksen rinnakkaisista avioliittokäsityksistä. Esityksen hyväksyminen mahdollistaisi samaa sukupuolta olevien henkilöiden kirkollisen avioliittoon vihkimisen.

> Piispainkokous esittää, että kirkkojärjestyksen 3 luvun 12 §:ään otettaisiin säännös rinnakkaisista avioliittokäsityksistä. Näistä ensimmäisessä avioliitto ymmärretään miehen ja naisen välisenä ja toisessa avioliitto ymmärretään avioliittolain 1 §:n mukaisesti kahden henkilön välisenä. (Piispainkokouksen esitys 1/2024: 1.)

Samaa sukupuolta olevien parisuhteisiin tai avioliittoon liittyvää keskustelua on käyty kirkolliskokouksessa pitkin 2000-lukua. Piispojen esitys on osa tätä keskustelua. Piispainkokous on pohtinut aihetta ja kommentoinut useaan otteeseen kirkolliskokouksen sille lähettämiä pyyntöjä. Kevään 2024 esityksen keskeiset näkökulmat ovat nähtävissä piispainkokouksen aiemmissa kirkolliskokoukselle lähettämissä dokumenteissa. Vuoden 2016 avioliittolain muutosta käsittelevässä selonteossa piispat korostavat jokaisen kohtelemista yhtäläisellä kunnioituksella ja kehottavat tässä suhteessa kaikkia tarkastelemaan omia asenteitaan (Piispainkokouksen kirje 1/2016: 12). Piispainkokouksen esityksessä 2/2017 selvitetään edustaja-aloitteen pohjalta kirkollisesta avioliittoon vihkimisestä luopumista. Tämän esityksen yhteydessä sanoitetaan kirkon ykseyden vaaliminen piispan viran tehtäväksi ja huomautetaan, että näkemyserot eivät saisi muodostua tämän ykseyden esteeksi (Piispainkokouksen esitys 2/2017).

Vuonna 2020 piispainkokous vastasi jälleen kirjeellä kirkolliskokouksen pyyntöön. Vastaus käsitteli kunnioittavan keskustelun edistämistä ja esitteli kuusi mallia siihen, miten avioliittokäsityksestä ja vihkimiskäytännöistä voisi kirkossa ajatella. Piispat toteavat, että ykseys, kunnioittava keskustelu ja kysymys avioliitosta kietoutuvat yhteen. Ykseyden vaaliminen nähdään vastauksessa tärkeäksi juuri silloin, kun jostakin asiasta ollaan kirkossa

voimakkaasti eri mieltä. Piispainkokous luonnehtii kunnioittavan ja epäasiallisen keskustelun tuntomerkkejä ja toivoo kunnioittavaan keskusteluun sitoutumista kirkon ja seurakunnan toiminnan kaikilla tasoilla. Samaa sukupuolta olevien avioliittoasiassa piispat ovat yksimielisiä siitä, että asiassa voidaan teologisesti perustellen päätyä erilaisiin johtopäätöksiin. Vastausasiakirjassa todetaan myös, että ketään ei tule pakottaa muuttamaan avioliittokäsitystään, eikä toimimaan vastoin vakaumustaan. (Piispainkokouksen kirje 1/2020.)

Piispainkokouksen esitys 1/2024 on 31-sivuinen dokumentti, jonka sisältämä pohdinta on muotoutunut tietynlaisessa dialogissa kirkolliskokouksen kanssa. Piispainkokous on tehnyt työtä käskettynä ja kommentoinut avioliittokäsitykseen liittyneitä kysymyksiä vuosien varrella lukuisia kertoja kirkolliskokouksen pyynnöstä. Kevään 2024 esityksessä selitetään perusteellisesti kirkon nykyinen avioliittokäsitys ja esitetään perusteluja samaa sukupuolta olevien kirkolliselle vihkimiselle. Erimielisyyden katsotaan esiintyvän avioliittoon liitetyissä periaatteissa, ihmiskuvassa ja raamattunäkemyksessä (Piispainkokouksen esitys 1/2024: 8).

Piispojen yhteinen näkemys on, että avioliittokysymystä on tarkasteltava ykseyden ja kunnioittavan keskustelun valossa. Kirkon ykseyden säilymisen takaamiseksi olisi piispojen mielestä hyväksyttävä asiassa vallitseva erimielisyys ja löydettävä ratkaisu, jossa erimielisyys avioliittokäsityksestä ei nouse ykseyden esteeksi. Vuoden 2020 kirjeen tapaan piispainkokous on yksimielinen siitä, että tässä aidosti moniulotteisessa asiassa voidaan päätyä erilaisiin johtopäätöksiin teologisesti tai inhimillisesti tarkasteltuna. (Piispainkokouksen esitys 1/2024: 9–11.) Piispainkokous perustelee esitystään rinnakkaisten avioliittokäsitysten kirjaamisesta kirkkojärjestykseen kirkon sisäisen ykseyden vaalimisen ja vahvistamisen näkökulmasta. Esityksessä myönnetään siihen sisältyvä teologinen jännite kahden ristiriitaisen avioliittokäsityksen hyväksymisestä. Myöntämällä tämä tosiasiallinen erimielisyys ratkaisun ajatellaan vaalivan kirkon ykseyttä ja jokaisen oikeuksia sekä toimivan kestävänä ratkaisuna. (Mt. 12–13.)

Piispainkokous arvioi esityksen hyväksymisen vaikuttavan kirkon elämään siten, että ratkaisu edistäisi kirkon ykseyttä ja toisi työrauhan seurakuntiin. Kirkon vihkioikeuden asemaan esitys voisi vaikuttaa positiivisesti. Merkittävin muutos esityksellä olisi piispojen mielestä pappien viranhoitoon. Esityksen mukaan yksittäiselle papille jäisi mahdollisuus ja oikeus toimia oman avioliittokäsityksensä mukaisesti. Kirkkoherran velvollisuus olisi varmistaa, että kaikki parit,

sukupuolista riippumatta, saavat kirkollisen vihkimisen sitä halutessaan. (Piispainkokouksen esitys 1/2024: 14–16.)

Piispainkokouksen esitys 1/2024 sisältää lisäksi selvityksen muiden Pohjoismaiden avioliittokäsitykseen liittyvistä päätöksistä ja käytännöistä. Esityksen lopussa on myös yksityiskohtainen kuvaus kirkkojärjestyksen muutoksista säädösehdotuksen muodossa. Piispa Jari Jolkkonen pohtii esitykseen liitetyssä lausumassaan päätösesityksen teologista jännitettä, mutta toteaa kannattavansa esitystä, koska se sisältää arvokkaita tavoitteita (mt.: 30). Piispa Matti Salomäki toivoo eriävässä mielipiteessään lisäselvitysten tekemistä esityksen sisältämistä jännitteistä ja kysymyksistä. Hänen mielestään jännitettä kirkon virallisen opin ja uuden avioliittokäsityksen välillä tulisi tarkastella voimassa olevan opetuksen ja katekismuksen näkökulmasta. Salomäki viittaa tässä yhteydessä rippikouluopetukseen ja aihepiiristä julistamiseen. Lisäksi hän peräänkuuluttaa muidenkin kuin pohjoismaisten kirkkojen avioliittokäytäntöjen läpikäymistä. Salomäki toivoo myös arviota siitä, miten esityksen hyväksyminen vaikuttaisi ekumeenisiin suhteisiin ja yhteistyökirkkoihin. (Mt.: 31.)

2 Teoreettinen tausta

Tässä luvussa selvitän tutkielmani kannalta oleellisen teoreettisen taustan. Määrittelen samalla tarkemmin työhöni liittyvät keskeiset käsitteet, diskurssin ja legitimaation. Ensimmäisessä alaluvussa lähden liikkeelle diskurssintutkimuksen yleisestä käsitteestä ja etenen kuvaamaan lähemmin kriittistä diskurssianalyysiä alaluvussa 2.2. Alaluku 2.3 käsittää kuvauksen van Leeuwenin legitimaatioteoriasta.

2.1 Diskurssi ja diskurssintutkimus

Diskurssintutkimus on eri tieteenaloilla käytettävä väljä teoreettis-menetelmällinen viitekehys tai tutkimussuuntaus (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016: 25; Lehti, Haapanen & Kääntä 2018: 5). Käytän tässä luvussa termiä diskurssintutkimus kattoterminä kielenkäytön tutkimuksesta, jossa huomioidaan kielen ja sosiaalisen toiminnan yhteys. Diskurssianalyysi-termillä puolestaan tarkoitan tutkimusmenetelmää. Diskurssintutkimusta käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa termejä käytetään välillä synonyymeinäkin, mutta mielestäni nimitysten erottelu kuvaa selkeämmin tutkimusalaa, jonka luonteeseen kuuluu tietynlainen rajojen häilyvyys ja eri tieteenalojen välillä liikkuminen (esim. Pietikäinen & Mäntynen 2019; Lehti ym. 2018).

Diskurssintutkimuksen keskeisin käsite, diskurssi, määritellään eri tieteenaloilla ja eri aikoina keskenään ristiriitaisilla ja päällekkäisillä tavoilla: asiayhteyden mukaan termillä voidaan tarkoittaa eri asioita. Lingvistiikassa diskurssilla on viitattu puhutun tai kirjoitetun kielen lausetta pidempiin tekstikatkelmiin tai laajoihin kokonaisuuksiin, kuten kokonaiseen haastatteluun. (Fairclough 1992: 3; Pietikäinen & Mäntynen 2019: 27, 29.) Diskurssintutkimuksen myötä kieltä alettiin tutkia kielenkäyttönä kontekstissa, ja diskurssi tarkentui tarkoittamaan lausetta laajempia kielenkäytön kokonaisuuksia kontekstissaan (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 30). Kun kieltä tutkitaan osana sosiaalista toimintaa, diskurssi-käsitteellä viitataan erilaisiin tapoihin käyttää kieltä erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Voidaan siis puhua esimerkiksi sanomalehtidiskurssista, mainosdiskurssista tai luokkahuonediskurssista. (Fairclough 1992: 3.) Tämän tutkimuksen aineistossa kielenkäytön kokonaisuuksia ovat puheenvuorot. Ne voisi edellä kuvatun kielitieteellisen näkemyksen mukaan nimetä kontekstin perusteella kirkolliskokousdiskurssiksi. Tämä nimitys kuvaa myös kokouskontekstiin liittyvää puhetapaa.

Kielitieteen ohella yhteiskuntatieteellinen diskurssintutkimus perustuu ajatukselle kielestä sosiaalisena toimintana. Kielen nähdään rakentavan sosiaalista todellisuutta eli olevan diskursiivista toimintaa. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 31.) Pietikäinen ja Mäntynen (2019) viittaavat ranskalaisen filosofin Michel Foucault´n (1926–1984) ajatteluun ja määrittelevät monikollisen diskurssit-käsitteen siten, että diskurssit tuottavat merkityksiä tietystä näkökulmasta ja muokkaavat puhunnan kohdetta. Diskurssit ovat näin erottamaton osa vallankäyttöä. (Mt.: 33.)

Fairclough (2003:26) toteaa diskursseista, että yhtä maailmassa esiintyvää kohdetta – joka on aina osa sosiaalisia käytäntöjä – voidaan lähestyä erilaisten diskurssien kautta. Esimerkiksi aurinkovoimahankkeesta voidaan puhua energiantuotannon, talouden, luonnonsuojelun tai politiikan diskurssien kautta. Diskurssit kamppailevat keskenään kohteen määrittelyvallasta ja ”totuuden” arvon määrittelemisestä. Diskurssit eivät siis ole pelkästään kielellisiä kategorioita tai valtataistelun kuvaajia. Ne ovat osa sosiaalista maailmaa, jossa niiden avulla ja niiden vuoksi taistellaan vallasta. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 72; Fairclough 1992: 51.) Näin määriteltynä esimerkiksi piispainkokouksen esityksessä mainittuun ykseyden ajatukseen liittyvä puhe voisi muodostaa ykseyden diskurssin. Kysymystä avioliittokäsityksistä olisi siis mahdollista lähestyä muun muassa ykseyden diskurssin kautta.

Diskurssintutkimuksessa keskeistä on siis näkemys kielestä sosiaalisena toimintana. Tällä tarkoitetaan näkökulman kohdistamista siihen, miten ja mitä kielellä tehdään. Diskurssintutkimus painottaa kielenkäytön rakentavan todellisuutta, ei vain kuvaavan sitä. (Pälli & Lillqvist 2020: 375.) Fairclough (1992: 64) määrittelee diskurssin käytännöksi, joka paitsi kuvaa maailmaa myös merkityksellistää sitä. Konstruktionistinen näkökulma kielenkäyttöön tarkoittaa juuri sosiaalisen elämän kohteiden konstruoimista eli merkityksellistämistä kieltä käyttämällä. Kielenkäyttö on näin osa todellisuutta, ja se osallistuu koko ajan todellisuuden uusintamiseen, muuntamiseen ja rakentamiseen asioiden merkityksellistämisen kautta. (Jokinen ym. 2016: 26–29.)

Diskurssintutkimuksen kohteena oleva kielenkäyttö tapahtuu jatkuvasti muuttuvassa sosiaalisessa todellisuudessa. Kielenkäyttö on siis diskurssintutkijalle aktiivista vuorovaikutusta tai dialogia, eikä merkityksetöntä yksinpuhelua. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen selittyy Suonisen (2016) mukaan tutkimalla tapoja, joita kielenkäyttäjä valitsee kuvatessaan ilmiöitä. Diskurssintutkijalle on keskeistä kohdistaa huomio siihen, miten asioita

tehdään kielenkäytöllä ymmärrettäväksi sosiaalisissa käytännöissä. Kielenkäyttö näyttäytyy ennen kaikkea tekoina ja toimintana. (Mt.: 231–233.)

Kielenkäyttö ja sosiaalinen toiminta tapahtuvat aina tietyssä tilanteessa. Lähikontekstin ja laajemman yhteiskunnallisen kontekstin huomioiminen nostavat kielenkäyttötilanteen huomioimisen tutkimuksessa yhdeksi diskurssintutkimuksen ominaispiirteeksi. Kielenkäyttötilanteessa sosiaalinen tilanne ja kielenkäyttäjän tekemät valinnat luovat kielenkäytön vaihtelua. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 14–15.) Kielenkäytön tilanteisuus tarkoittaa sitä, että merkityksetkin rakentuvat tilanteisesti, käyttöyhteyksissään. Yksittäinen kielenkäyttötilanne on osa pitkää aikaan ja paikkaan liittyvää kulttuurista jatkumoa. Merkityksellistämistä tapahtuu kulttuurissa aina ja kaikkialla. (Jokinen & Juhila 2016: 269.) Tilanteisuuden kautta diskurssintutkimukseen syntyy monitasoinen, eri suuntiin ulottuva tutkimuskenttä. Diskurssintutkijan on jollakin tavalla huomioitava aineistoonsa liittyvä yksittäinen kielenkäyttötilanne sekä laajempi sosiaalinen ja kulttuurinen konteksti.

2.2 Kriittinen diskurssintutkimus

Fairclough (1992: 12) kuvailee diskurssintutkimuksen kentän kirjavaksi tutkimusalueeksi, jota eri tieteenalat lähestyvät omista lähtökohdistaan. Diskurssintutkimuksen kattokäsitteen alle asettuvan kriittisen diskurssintutkimuksen keskeiset tutkijat muodostavat monenlaisista taustoista tulevien tutkijoiden verkoston. Erilaisista lähtökohdista huolimatta tämän koulukunnan edustajat ovat yhtä mieltä tietyistä analyysin periaatteista, tutkimusaiheista ja menetelmistä. (Blommaert 2005: 21.)

Diskurssintutkimuksen kriittinen lähestymistapa kiinnittää huomion vallan ja ideologian käsitteiden ja diskurssien keskinäiseen riippuvuuteen. Keskeinen kysymys liittyy siihen, miten diskurssit rakentavat identiteettejä, sosiaalisia suhteita sekä tieto- ja uskomusjärjestelmiä. Kriittisen diskurssintutkimuksen piiriin kuuluvia tutkijoita yhdistää myös näkemys kielestä välineenä, joka muovaa yhteiskuntaa. Toisaalta yhteiskunnan nähdään muovaavan kieltä. (Simpson, Mayr & Statham 2019: 59; Fairclough 1992: 12.)

Valta tai institutionaalisesti tuotettu valta on kriittisen diskurssianalyysin keskeinen huomion kohde. Analyysin avulla pyritään tekemään näkyväksi ja läpinäkyväksi sitä, miten diskurssi toimii vallan välineenä. (Blommaert 2005: 24–25.) Kielen tasolla tämä tarkoittaa valtasuhteita ilmaisevien sanatason merkitysten ja muiden valtarakenteita ilmentävien kielenpiirteiden analysointia. Kriittisyys tarkoittaa siis tässä yhteydessä diskursseissa ilmaistujen

ideologioiden purkamista ja valtasuhteiden esiintymisten paljastamista diskursseista (Lehti, Haapanen & Kääntä 2018: 6; Simpson ym. 2019: 60.)

Jokinen ja Juhila (2016) kuvaavat diskurssianalyyttisen tutkimuksen karttaa muun muassa käsiteparin kriittinen–analyyttinen avulla. Analyyttinen orientaatio pohjautuu tiukkaan aineistolähtöisyyteen ja pyrkii aineistoa analysoimalla erittelemään yksityiskohtaisesti sosiaalisen todellisuuden rakentumista. Kriittisen diskurssianalyysin tekijä olettaa lähtökohtaisesti, että aineistosta voi havaita tiettyjen alistussuhteiden olemassaolon. Näiden vallankäyttöön liittyvien suhteiden ylläpitämisen ja oikeuttamisen paljastavat kielen piirteet nousevat analyysin kohteiksi. Diskurssintutkimukselle tyypillisesti tässäkin kohtaa rajat voivat häilyä. Tutkimuksessa voi limittyä sekä kriittinen että analyyttinen orientaatio. (Mt.: 301–302.)

Van Dijk (1998) toteaa legitimaation olevan ideologioihin liittyvää sosiaalista toimintaa. Se on paitsi sosiaalista myös poliittista toimintaa, johon liittyy vuorovaikutuksellinen ulottuvuus. Legitimaatio ja institutionaalinen valta liittyvät näin läheisesti yhteen. (Mt.: 255–256.) Legitimaation tutkiminen kuuluu kriittisen diskurssianalyysin piiriin. Yhdistävät tekijät ovat kielenkäytön näkeminen sosiaalisena toimintana ja valtasuhteiden esiintymisen tarkastelu. Nämä ovat läsnä myös tämän tutkielman aineistossa. Vaikka en varsinaisesti keskity omassa analyysissäni valtasuhteiden tai ideologioiden tarkasteluun, ne ovat koko ajan esillä legitimaatioargumenteissa ja kokoustilanteessa: Kirkolliskokous on valtaa käyttävä toimielin. Puhujien legitimaatioargumenttien taustalla on aina ideologista ajattelua.

2.3 Theo van Leeuwenin legitimaatioteoria

Edellisessä alaluvussa selvitin kriittisen diskurssianalyysin näkemystä siitä, miten kieli ja diskurssit ovat yhteiskuntaa muovaavia vallan välineitä. Yksi mahdollisuus lähestyä tätä prosessia on tarkastella tekstejä legitimaatio-käsitteen kautta. Reyes (2011) toteaa legitimaation viittaavan prosessiin, jonka avulla puhuja saa valtuuden tai luvan tiettyyn sosiaaliseen käytökseen. Alun perin legitimaatio-termi on liittynyt lakikieleen: latinan sanan *legitimus* suomennos on ´laillinen´. Yleiskielessä legitimaatio on vakiintunut tarkoittamaan oikeuttamista. (Mt.: 782.) Kielitoimiston sanakirja (KS) antaa legitimaatio-sanalle merkitykset ´laillistaminen´, ´legitimointi´ ja ´kelpuuttaminen´ (KS, *legitimaatio*).

Oikeuttamiseen tai kelpuuttamiseen tähtäävässä legitimaatioprosessissa kieli on keskeisin väline, jonka avulla päämäärän voi saavuttaa. Legitimaatio tapahtuu argumentaation avulla,

hakemalla hyväksyntää ja tukea kieltä käyttämällä. (van Leeuwen 2007: 91; Reyes 2011: 782.) Legitimaation yhteydessä tapahtuu aina myös vastakkainen ilmiö, delegitimaatio. Chilton (2003) huomauttaa, että legitimoidessaan itsensä puhuja delegitimoi vastapuolen. Delegitimaatiolla pyritään vastapuolen näkemysten ja mielipiteiden heikentämiseen. (Mt.: 46–47.) Äärimmilleen vietyinä legitimaatio ja delegitimaatio voivat johtaa toisten syyttelyyn, poissulkemiseen ja marginalisointiin tai hyökkäykseen toisten ihmisyyttä vastaan. (Simpson ym. 2019: 48.) Ne liittyvät näin sosiaalisten ryhmien muodostumiseen, sosiaaliseen kategorisointiin. Pälli (2003: 119) toteaa kategorioiden rakentuvan joustavasti kielenkäytön kautta ja näkee me–muut-tyyppisten asetelmien syntymisen liittyvän valtasuhteisiin.

Legitimaatioon liittyvää kielenkäyttöä tutkinut van Leeuwen (2007) luonnehtii legitimaation vastaukseksi miksi-kysymyksiin: Miksi meidän pitäisi tehdä tämä? Miksi meidän pitäisi tehdä tämä tällä tavalla? Vastauksen näihin kysymyksiin voi van Leeuwenin mukaan antaa auktoriteetteihin, arvoihin tai järkiperäisiin seikkoihin vetoamalla. Lisäksi vastaus voi muotoutua erilaisten narratiivien tai kertomusten avulla. Nämä legitimaatiotavat voivat esiintyä yksittäin tai erilaisina yhdistelminä. Kategoriat realisoituvat niille ominaisten kielellisten resurssien avulla. (Mt.: 92, 94.) Kuvaan seuraavissa alaluvuissa van Leeuwenin neljä legitimaatiokategoriaa: auktorisointi, moralisointi, rationalisointi ja tarinallistaminen.

2.3.1 Auktorisointi

Legitimaatio, jossa vedotaan auktoriteettiin, voi viitata henkilöön kolmella tavalla. Ensinnäkin henkilön auktoriteetti voi perustua statukseen tai rooliin tietyssä instituutiossa. Esimerkiksi vanhempien suhde lapsiin tai opettajien suhde oppilaisiin on tällainen auktoriteetti. Miksi-kysymyksen vastaus sisältää tällöin ajatuksen ”koska minä sanon niin”. Toiseksi legitimaatiota voi hankkia vetoamalla henkilön asiantuntijuuteen. Asiantuntijuus voi ilmetä kontekstista tai se voidaan perustella luettelemalla asiantuntijan ansioita. Legitimaatio ilmenee yksinkertaisimmillaan kommunikaatioprosessiin liittyvän verbin sisältämässä lauseessa, jossa asiantuntija on subjektina: ”koska asiantuntija sanoo niin”. Kolmanneksi legitimaatioon voi riittää se, että henkilö on roolimalli tai jonkinlainen mielipidejohtaja. Asia voidaan legitimoida toteamalla, että roolimallikin tekee niin. (van Leeuwen 2007: 94–95.)

Auktoriteetti voi olla myös persoonaton auktoriteetti, kuten laki, sääntö tai Raamattu. Vastaus miksi-kysymykseen voi edelleen olla muotoa ”koska laki sanoo, että” tai ”koska säännöt määräävät, että”. (van Leeuwen & Wodak 1999: 104.) Auktorisoinnin yhteydessä legitimaation kielellisiä elementtejä ovat myös esimerkiksi substantiivit *sääntö, määräys, laki,*

toimintaperiaate tai adjektiivit, kuten *pakollinen, välttämätön, pakottava*. Perinteisiin tai tavanmukaiseen toimintaan vetoaminen ovat legitimaatiotapoja, joissa auktoriteetti on henkilön sijaan yleinen tapa. Vastaus miksi-kysymykseen saa tällöin muodot ”koska näin on aina tehty” ja ”koska kaikki muutkin tekevät näin”. (van Leeuwen 2007: 96–97.)

2.3.2 Moralisointi

Moralisointi legitimaatiotapana perustuu moraalisiin arvoihin. Niihin voidaan viitata yksinkertaisimmillaan sanojen *hyvä* ja *paha* avulla. Yleensä moralisointi esiintyy kuitenkin erityisemmissä diskursseissa, jotka voi tunnistaa esimerkiksi arvottavien adjektiivien *terve, normaali, luonnollinen ja hyödyllinen* avulla. (van Leeuwen 2007: 97.) Moralisointi voi esiintyä suoraviivaisessa kuvauksessa siitä, mitä on meneillään, jolloin ei välttämättä ole kyse eksplisiittisesti muotoillusta legitimaatioargumentista (van Leeuwen & Wodak 1999: 108). Toisaalta moralisointi voi tapahtua viittaamalla käytäntöihin abstraktilla tavalla. Puheena ollut asia muotoillaan silloin moraalisten arvojen diskurssien kautta. Voimme esimerkiksi sanoa, että ”lapsi ottaa itsenäistymisen askeleita” sen sijaan, että kertoisimme hänen menevän kouluun ensimmäistä kertaa. Koulunkäynti legitimoidaan näin itsenäistymisen diskurssin avulla. (van Leeuwen 2007: 99.)

Analogian esiintyminen on yleensä legitimaation tai delegitimaation merkki. Rinnastaminen toimii moralisoinnin metodina. Vastaus miksi-kysymykseen taipuu muotoon ”koska se on kuin toinen aktiviteetti, johon yhdistetään positiiviset arvot”. Analogia voi olla eksplisiittinen tai implisiittinen. Implisiittinen rinnastus syntyy, kun johonkin toimintoon viitataan toiseen sosiaaliseen käytäntöön kuuluvalla termillä, ja kahden kontekstin positiiviset tai negatiiviset arvot yhdistyvät. (van Leeuwen 2007: 99–100.)

2.3.3 Rationalisointi

Rationalisointi on legitimaatiota, jolla viitataan joko jonkin sosiaalisen käytännön hyötyihin tai yleisiin elämän totuuksiin. Se voi perustua terveeseen järkeen tai asiantuntijuuden luomaan tietoon, jota käytetään legitimaatiotarkoitukseen. Rationalisointi voi toteutua myös uskontojen ja ideologioiden kautta. (van Leeuwen & Wodak 1999: 105.) Rationalisointi ja moralisointi linkittyvät van Leeuwenin (2007) legitimaatioteoriassa toinen toisiinsa. Rationalisoinnin kohdalla moralisointi on läsnä epäsuorasti. Rationalisointi legitimaatiotapana on riippuvainen taustalla olevasta moralisoinnista. (Mts. 100.) Reyes (2011) mainitsee rationalisoinnin ja

moralisoinnin välisen yhteyden kuvaamalla rationalisoinnin ryhmän tai yhteiskunnan järkevinä ja oikeina pitämien ajatusten avulla tapahtuvana legitimaationa (mts. 797).

Instrumentaalinen rationalisointi on legitimaatiota, jossa toiminnan tarkoitus ja päämäärä ovat oikeuttamisen keskeiset ulottuvuudet. Tarkoituksia voi legitimoida päämäärään (”Teen x:n, **jotta** saavutan y:n”.) tai keinoihin (”Saavutan x:n y:n **avulla**. Saavutan x:n teke**mällä** y:n.”) orientoitumalla. Vaikutuksiin orientoituminen taas korostaa lopputulosta, jossa toimija ei rakenna itse tarkoitusta tai päämäärää kuten päämäärään orientoituvan legitimaation tapauksessa. Vaikutuksiin orientoitumista ilmaistaan samoin kuin päämäärää esimerkiksi ilmausten *niin että* tai *jotta* avulla. (van Leeuwen 2007: 102–103.)

Teoreettisen rationalisoinnin perustana on toiminnan oikeuttaminen totuuteen tai todenperäisyyteen vetoamalla. Oikeuttaminen luonnollisuuteen vetoamalla on yksi moralisoinnin tapa. Teoreettinen rationalisointi on samansukuinen legitimaatiotapa, jossa asioiden luonnollisuus ilmaistaan eksplisiittisesti. (van Leeuwen 2007: 103.) Vastaus miksi-kysymykseen on siis yleisellä tasolla ”koska näin asiat ovat”. Kun legitimoinnin kohteena on toiminnan sijaan toimija tai toimijat, vastaus saa muodon ”koska asioiden tekeminen näin on x:lle ominaista”. Teoreettiseen rationalisointiin kuuluu myös legitimaatiotapa, jossa ennustetaan kokemuksen perusteella asioiden kulkua. (van Leeuwen 2007: 104; van Leeuwen & Wodak 1999: 107.)

2.3.4 Tarinallistaminen

Asioiden oikeuttaminen voi tapahtua myös tarinoiden kertomisen avulla. Pietikäinen ja Mäntynen (2019) toteavat, että erilaiset narratiivit ovat merkittävä vuorovaikutuksen ja vaikutusvallan väline. Kertomukset ja kertomisen voi nähdä yhtenä diskursiivisena resurssina, jossa yhdistyvät tieto ja tunteet. (Mts. 144, 146.) Tarinallistamista voi lähestyä tarinan loppuratkaisusta käsin. Moraalisissa tarinoissa päähenkilö palkitaan siitä, että hän seuraa tai noudattaa laillisiksi ajateltuja käytäntöjä. Varoittavan tarinan päähenkilö taas ei noudata sääntöjä, mikä johtaa onnettomaan lopputulokseen. Kertomusten toimijat tai toiminta voidaan myös etäännyttää suorasanaisesta kerronnasta satujen tapaan käyttämällä symbolisia toimijoita tai toimimisen tapoja. (van Leeuwen 2007: 105–106.) Legitimaatiotapojen yhdistyminen toisiinsa on tarinnallistamisenkin kohdalla ilmeistä.

Moraalinen ja varoittava kertomus ovat malleja, joihin tutkijat ovat lisänneet omia painotuksiaan. Fairclough (2003: 99) on laajentanut tarinallistamisen kategoriaa esimerkillä

tulevaisuuden kuvan maalaamisesta. Vaara, Tienari ja Laurila (2006) puhuvat draamallisesta tarinallistamisesta (dramatic narrativization), jossa päähenkilöille muodostuu erilaisia rooleja, kuten voittaja, sankari tai häviäjä. Tällaiset tekstit olivat heidän media-aineistossaan usein sävyltään viihdyttäviä, ja siksi ne viehättivät lukijoita erityisellä tavalla. (Mt.: 802.) Muita tarinallistamiseen liitettyjä kerronnan elementtejä ovat esimerkiksi metaforien ja erilaisten symbolisten toimintojen käyttö (Alkkiomäki, Syrjälä, Leipämaa–Leskinen & Ellonen 2024: 374). Legitimaatiotapana tarinallistamisen voi siis tunnistaa paitsi kertomuksen rakenteen hyödyntämisestä myös esimerkiksi tekstin tyyliseikoista, tarinan henkilöille muodostuvista rooleista tai kielikuvien käyttämisestä.

3 Kirkolliskokouspuheenvuorot aineistona ja aineiston lähestymistapa

Tutkimukseni aineisto koostuu puheenvuoroista, jotka pidettiin kirkolliskokouksen istunnoissa kevätistuntokaudella 2024. Kirkolliskokous käsitteli neljässä istunnossa 15.–16.5.2024 piispainkokouksen esittämää säännöstä kahden rinnakkaisen avioliittokäsityksen ottamisesta kirkkojärjestyksen 3 luvun 12 §:ään. Edustajat käyttivät näissä istunnoissa 70 asiaan liittyvää puheenvuoroa. Piispainkokouksen esitystä kannattavien edustajien puheenvuoroja on 37. Esitystä vastustetaan 27 puheenvuorossa. Puhujan näkemys ei aina ole puheenvuorosta selvästi tulkittavissa, ja puheenvuoron tarkoitus voi myös olla jokin muu kuin näkemyksen ilmaisu. Näitä puheenvuoroja aineistossa on kuusi.

Kirkolliskokouksen pöytäkirjat ovat julkisia asiakirjoja. Ne ovat luettavissa internetissä Domus-julkaisussa, josta löytyvät keskeiset seurakuntien ja kirkon hallinnon asiakirjat. Kirkolliskokouksen puheenvuorot löytyvät paitsi pöytäkirjoista myös erillisestä puheenvuorohausta. Aineistoni kokoamisessa pöytäkirjahaku osoittautui luotettavammaksi vaihtoehdoksi, koska erikseen kootusta puheenvuorohausta puuttui ainakin yksi pöytäkirjoista löytyvä puheenvuoro. Kirkolliskokouksen puheenvuoron voi pitää suomeksi tai ruotsiksi. Puheenvuorot liitetään pöytäkirjaan sen mukaan, kummalla kielellä ne on pidetty. (Kirkolliskokouksen työjärjestys 63 §.) Rajaan aineistoni ulkopuolelle puheenvuorojen ruotsinkieliset osuudet.

Käytän siis puheenvuoroja aineistonani siinä muodossa, jossa ne löytyvät kirkolliskokouksen pöytäkirjoista Domus-julkaisussa. Aineistoni edustaa puhuttua kieltä, joka on litteroitu nauhoitteelta myöhemmin. Kirkolliskokousistuntojen puheenvuorot nauhoitetaan ja lähetetään kokouksen jälkeen litteroitavaksi. Litterointi tilataan ulkopuoliselta palveluntuottajalta. Word-tiedostoina palautetut litteroidut puheenvuorot siirretään Domus-julkaisuun. Edustajalla on mahdollisuus tarkastaa pöytäkirjaan liitettävä puhtaaksi kirjoitettu puheenvuoro (Kirkolliskokouksen työjärjestys 66 §).

Pöytäkirjojen julkisuudesta huolimatta en näe tarpeellisena viitata puheenvuorojen pitäjiin nimillä. Tutkielmatekstissäni anonymisoin puhujien tiedot. Yksityisyyden kunnioittaminen tähän tapaan on tutkimuseettisesti paikallaan, koska puhujien nimillä ei ole tutkimukseni kannalta mitään merkitystä. Sen sijaan käytän lähdeviittauksissa pöytäkirjojen puheenvuoronumerointia. Tällä tavoin viittauksissani säilyy selkeys ja tieteelliselle tekstille

ominainen avoimuus. Lähdeviittausten avulla kuka tahansa voi tietenkin selvittää julkisista pöytäkirjoista puhujan nimen. Julkisen asiakirjan arkistointiin liittyy tämä puoli, mutta tutkielmatekstissäni anonymiteetti on perusteltua.

Tutkijapositiostani totean, että olen aiemmin toiminut kirkon työntekijänä seurakunnissa yli kahdenkymmenen vuoden ajan. Koska kirkollinen konteksti on minulle tuttu ja läheinen, halusin pro gradu -tutkielmani liittyvän siihen. Kysymys rinnakkaisista avioliittokäsityksistä on kirkossa ajankohtainen, ja ajattelen tutkielmani tarjoavan yhden näkökulman aiheeseen. En osallistu tutkielmani aiheena olevan avioliittokysymyksen käsittelyyn tai päätöksentekoon, enkä esiinny omine mielipiteineni julkisuudessa. Tätä taustaa vasten katson, että pystyn käsittelemään aineistoa riittävän objektiivisesti ja neutraalisti, eikä tutkijapositiooni lähtökohtaisesti sisälly puolueellisuutta.

Luvussa 2.1 totesin, että diskurssintutkimuksen näkemys kielestä sosiaalisena toimintana tarkoittaa näkökulman kohdistamista siihen, miten ja mitä kielellä tehdään. Ensimmäiset tutkimuskysymykseni linkittyvät näihin näkökulmiin. Legitimaatiotapojen tunnistaminen argumenteista on vastaus mitä-kysymykseen: kielellä pyritään kelpuuttamaan oma näkemys eli vedotaan esimerkiksi auktoriteetteihin, arvoihin ja järkiperäisiin seikkoihin. Se, miten tämä tapahtuu, hahmottuu kielenkäytön piirteitä havainnoimalla. Analyysiä tehdessäni poimin puheenvuoroista virkkeitä tai laajempia tekstikohtia, jotka toimivat legitimaatioargumentteina. Näitä etsiessäni pidän ohjenuorana van Leeuwenin toistamaa miksi-kysymystä, jonka voi tässä kontekstissa muotoilla kahdella tapaa: ”Miksi meidän pitäisi hyväksyä esitys?” ja ”Miksi meidän ei pitäisi hyväksyä esitystä?” Nostan legitimaatioargumentista esiin kulloinkin tarkasteltavan legitimaatiotavan ja analysoin sen paljastavia kielenpiirteitä.

Legitimaation luonteeseen kuuluu legitimaatiotapojen yhdisteleminen argumentoinnissa. Siksi tarkkailen aineistosta myös näitä yhdistelmiä ja kommentoin niitä aina, kun aineisto siihen ohjaa. Kielenkäytön yksityiskohtien analysoinnissa apunani on deskriptiivinen kielioppi, Iso suomen kielioppi -teoksen verkkoversio (VISK). Käytän van Leeuwenin hyödyntämän systeemis-funktionaalisen kieliopin käsitteitä vertailun vuoksi ja silloin, kun koen niiden kuvaavan osuvasti esimerkistä nousevia kielenpiirteitä. Sanavalintojen kohdalla viittaan Kielitoimiston sanakirjan verkkoversioon (KS). Analysoin siis aineistoa kielentutkimuksen välinein. (ks. Pietikäinen & Mäntynen 2019: 246.)

Toinen tutkimuskysymykseni käsittelee kannattajien ja vastustajien käyttämien legitimaatiotapojen yhtäläisyyksiä tai eroja. Kysymyksen avulla avautuu yksi näkökulma

kielenkäytön ja sosiaalisen toiminnan väliseen suhteeseen. Kommentoin puhujan positiota aina, kun esittelen uuden legitimaatioargumentin. Kielenpiirteiden analyysi taustoittaa myös tätä tutkimuskysymystä. Katson tämän riittävän päätelmien tekemisen pohjaksi.

Diskurssintutkimuksen ja laadullisen tutkimuksen tekeminen on valintojen tekemistä. Pyrin nostamaan aineistostani esimerkeiksi kuvaavimmat legitimaatioargumentit. Selvää on, että pro gradu -tutkielman muoto ja suositeltu pituus asettavat esimerkkien määrälle rajoitukset. Ajattelen kuitenkin, että aineistoni koko huomioiden pystyn käsittelemään riittävän määrän legitimaatioargumentteja tutkimuskysymyksiin vastatakseni.

Valintojen lisäksi tutkielmaani sisältyy keskeisesti ajatus tulkinnasta. Tämä vaikuttaa esimerkiksi tutkijapositiooni, jota voisin kuvata sanalla tulkitsija. Diskurssintutkimukselle on ominaista se, että tekstejä voi lähestyä lukuisilla eri tavoilla. Analyysin tekeminen on aineiston antamien vihjeiden tulkitsemista, ja analysoinnin tapa löytyy aineistosta paljastuvien vihjeiden avulla. (Juhila 2016: 423–424.) Legitimaatiotapojen kohdallakin on tulkittava, mikä lähestymistapa on paras vaihtoehto. Esimerkiksi tarinallistamiseen sopiva lähestymistapa on varmasti erilainen kuin rationalisoinnin analysointiin käytettävä analysointikeino.

Valintojen ja tulkinnan kuuluminen tutkielman tekemiseen merkitsee sen ymmärtämistä, että joku toinen voisi tehdä samasta aineistosta perustellusti toisenlaisia tulkintoja. Pyrkimykseni on esittää analyysini perusteita selkeästi ja perustella tekemäni tulkinnat. Juhila ja Suoninen (2016) sanoittavat tätä diskurssianalyysin tekemiseen liittyvää puolta mielestäni osuvasti:

> Kyse ei siis ole tässä suhteessa niin sanotusta ankarasta tieteestä. Tästä huolimatta tutkijan on esitettävä tutkimustuloksilleen todistusaineistoa. Diskurssianalyysissä ei pitäydytä pelkissä löysissä spekuloinneissa, vaan tarkoituksena on tehdä aineistojen tarkkaan analysointiin perustuvia tulkintoja kielenkäytöstä. (Mt.: 446.)

4 Legitimaatioargumentit aineistossa

Tässä luvussa esittelen ja perustelen havaintojani legitimaatiotavoista puheenvuoroista nousevien esimerkkien avulla. Tarkastelen legitimaatiotapojen muotoutumista esimerkeissä käytettyjä kielenpiirteitä huomioimalla. Tarkasteltava aineisto ja legitimaatioargumentit ohjaavat havainnoimaan milloin sanastoa, milloin kieliopillisia piirteitä tai kielellisiä valintoja. Olen poiminut esimerkit siinä muodossa, jossa ne löytyvät pöytäkirjoista – kielioppi- ja kirjoitusvirheineen.

Tämä pääluku jakautuu alalukuihin van Leeuwenin legitimaatiokategorioiden mukaan. Alalukujen järjestäminen van Leeuwenin kuvaamaan järjestykseen viittaa myös niiden määrälliseen esiintymiseen aineistossa. Koska samassa argumentissa esiintyy usein legitimaatiotapojen yhdistelmiä, joudun kommentoimaan kategorioita välillä ikään kuin väärän otsikon alla.

4.1 Auktorisointi aineistossa

Auktorisointi eri muodoissaan on aineistossa yleinen tapa legitimoida näkemystään. Raamatun auktoriteettiin vetoaminen on kirkolliskokouksessa ymmärrettävää tunnustuspykälästä ja kirkolliskokouksen tehtävistä käsin. Aloitan auktorisoinnin esittelyn aineistosta luontevasti hahmottuvalla ketjulla, jossa legitimaatio perustuu Raamattuun, Jeesuksen persoonaan ja traditioon. Raamattuun viitataan aineistossa usein yleisellä tasolla, jolloin auktorisointi on keino perustella puhujan näkemystä siitä, miten Raamattua tulisi tulkita.

> (1) Avioliiton osalta kuitenkaan Raamattu ei ole monitulkintainen vaan yksituumainen. Raamatun avioliitossa kyse on aina miehestä ja naisesta. (266)
>
> (2) Raamatun teksti, siis meidän opetuksemme mukainen Jumalan puhe meille, on tässä kysymyksessä aivan selkeä: Avioliitto on yhden miehen ja yhden naisen välinen liitto, joka on tarkoitettu elämän kestäväksi. (49)

Esimerkeissä (1) ja (2) esityksen vastustajien legitimaatioargumentit rakentuvat lauseista, joiden ytimessä on *olla*-verbi. Molemmissa esimerkeissä ensimmäinen virke on SF-kieliopin termein luonnehtiva suhdelause (Halliday 2014: 259). Avioliiton näkeminen vain miehen ja naisen välisenä sopimuksena legitimoidaan esimerkeissä luonnehtimalla Raamatun avioliittokäsitystä adjektiiveilla *yksituumainen* ja *selkeä.* Esimerkissä (2) puhuja korostaa Raamatun auktoriteettia viittaamalla Jumalaan ja määrittelemällä Raamatun ilmaisulla

Jumalan puhe meille. Modaalisena lausetyyppinä mainitut lauseet ovat asiantilan totena kuvaavia väitelauseita (VISK § 887). Argumenttien tarkentavissa lauseissa Raamatun avioliittokäsitys, miehen ja naisen välinen liitto, esitetään samalla tavalla totena. Legitimaatiota vahvistaa esimerkissä (1) adverbi *aina* (*kyse on* ***aina*** *miehestä ja naisesta)* ja esimerkissä (2) lukusana (***yhden*** *miehen ja* ***yhden*** *naisen välinen liitto).* Esimerkeistä välittyy siis selvästi puhujien näkemys siitä, että Raamatun perusteella avioliitosta voidaan puhua vain miehen ja naisen välisenä sopimuksena. Auktorisointi Raamattuun vedoten on legitimaatiokeino myös piispojen esitystä kannattavissa puheenvuoroissa.

> (3) Ja minä todellakin näen, että Raamattua lukemalla me voidaan päätyä erilaisiin näkemyksiin avioliitosta. Kyseessä ei ole joko-tai-tilanne, jollon vain toinen näkemys on raamatullinen ja toinen ei. Molempia voi pitää raamatullisina. (260)

Esimerkissä (3) puhuja käyttää ensin mentaalista tiedontilaa ilmaisevaa verbiä *nähdä*, joka tässä luonnehtii puhujan omaa ymmärrystä asiasta. SF-kieliopissa tällainen *nähdä*-verbin merkitys viittaa mentaaliseen lauseeseen, joka tunnusmerkkisesti täydentyy toisella lauseella kuten tässä esimerkissäkin (Halliday 2014: 257; Shore 2012: 165). Modaaliverbi *voida* on mukana verbiketjuissa (*voidaan päätyä*; *voi pitää*). Näillä verbivalinnoilla auktorisointiin sisältyy mahdollisuuden ulottuvuus (VISK § 1562): Raamattua lukemalla on mahdollista perustella erilaisia avioliittonäkemyksiä. Mainittujen kielenpiirteiden kautta legitimaatioon tulee ehdottomuuden sijaan pohdiskeleva sävy.

Auktorisointia tapahtuu aineistossa myös viittaamalla tiettyihin Raamatun kohtiin. Esimerkin (4) legitimaatioargumentissa Raamattu on mukana yhtenä auktoriteettina muiden joukossa. Sitaateissa olevassa tekstijaksossa puhuja siteeraa kirkolliskokouksen perustevaliokunnan mietintöä. Perustevaliokunta on yksi auktoriteetti, jonka asiantuntijuuteen legitimaatio perustuu.

> (4) ”– – Kirkon uskon mukaan avioliitto on Jumalan luomistyössä asettama yhden miehen ja yhden naisen liitto. Käsitys perustuu Raamatun alkukertomuksille (1 Moos. 1:27–28; 2:18–25) ja Jeesuksen vahvistukselle evankeliumeissa (Matt. 19:4–6 ja Mark. 10:6–9)." Tämä avioliittokäsitys on kiistatta tunnustuspykälän mukainen. (253)

Siteeratussa tekstissä kirkon nykyinen avioliittokäsitys perustellaan Raamatun kohdilla, joihin viitataan tarkasti lähdeviittauksen tapaan. Auktorisointia tukee kirkkoon instituutiona viittaaminen ilmaisulla *Kirkon uskon mukaan* ja Jeesuksen persoonan mainitseminen. Puhuja liittää lopuksi auktorisointiin mukaan kirkkolain tunnustuspykälän ja vahvistaa mielipiteensä ehdottomuutta adverbilla *kiistatta*. Adverbin *kiistatta* synonyymeja ovat Kielitoimiston

sanakirjan (KS s.v. *kiistattomasti*) mukaan esimerkiksi adverbit *kiistattomasti, varmasti* ja *ehdottomasti*. *Olla*-verbin ympärille rakentuvat lauseet ovat tässä ja seuraavassa esimerkissä luonnehtivia suhdelauseita. Esimerkissä (5) auktorisointi tukeutuu sekä Raamattuun että Jeesuksen persoonaan.

> (5) Avioliittoasiassa on erityisen painavaa se, että evankeliumin mukaan Jeesus vahvisti luomiskertomuksiin perustuvan miehen ja naisen liiton. (44)

Auktorisoinnissa Raamattu on mukana ilmauksen *evankeliumin mukaan* kautta. Postpositio *mukaan* on tässä yhteydessä auktorisoinnin tuntomerkki. Persoonaton auktoriteetti, evankeliumi tai Raamattu, tuodaan postpositiolla verbin käyttöä luontevammin argumenttiin. Auktoriteetti saa tällaisessa rakenteessa genetiivitäydennyksen muodon postposition edellä (VISK § 701). Raamatun ja Jeesuksen esiintyminen yhtä aikaa auktorisoinnin yhteydessä on ilmeistä, koska Raamatun evankeliumit ovat juuri Jeesuksesta kertovia tekstejä. Puhuja legitimoi avioliiton käsittämisen miehen ja naisen välisenä liittona sillä, että Jeesus oli asiasta tätä mieltä, *vahvisti* tämän *luomiskertomukseen perustuvan* käsityksen. Luomiskertomuksen mainitseminen vahvistaa sekin osaltaan Raamatun auktoriteettia tässä argumentissa. Legitimaatioargumentti esittää siis Jeesuksen auktoriteettina, jonka toiminta on esimerkillistä. Tämän kuvataan olevan asiassa *erityisen painavaa.*

Jeesuksen toiminnan esimerkillisyys toistuu myös esityksen kannattajien puheenvuoroissa. Esimerkin (6) ensimmäisessä virkkeessä puhuja delegitimoi vastustajien mielipiteet viittaamalla Raamattuun ja Jeesuksen toimintaan:

> (6) Kautta evankeliumien Jeesus yllättää ne, jotka ovat varmoja Jumalan käskyistä. Jeesus ottaa yhteisöön heidät, jotka on eri syistä suljettu ulkopuolelle. Hänessä alkanut uusi messiaaninen aika merkitsee toivoa heille, joilta se on pyhien kirjoitusten liian kapean tulkinnan voimalla suljettu. Se kutsuu meitäkin ajattelemaan uudelleen, mikä Jumalan tahto on. (163)

Delegitimaatio kätkeytyy ilmaisuun *ne, jotka ovat varmoja* ja myöhemmin mainintaan pyhien kirjoitusten liian kapeasta tulkinnasta. Tulkitsen nämä viittauksiksi esityksen vastustajiin ja heidän tapaansa tulkita Raamattua. Puhuja korostaa Jeesuksen toiminnan esimerkillisyyttä sen toistuvuudella Raamatussa: *kautta evankeliumien*. Preposition *kautta* merkitys on tässä ´koko jollakin alueella´ tai ´läpi´ (KS, *kautta*). Jeesus kuvataan roolimalliauktoriteettina, joka ei sulje ketään yhteisön ulkopuolelle. Auktorisointi rakentaa näin yhdenvertaisuusdiskurssia, joka tuo legitimaatioon myös moralisoinnin piirteitä.

Rinnakkaisten avioliittokäsitysten kannattajat legitimoivat mielipiteitään kristilliseen etiikkaan sisältyvällä lähimmäisenrakkauden ajatuksella, jonka perusteena Raamatusta mainitaan rakkauden kaksoiskäsky[2] ja kultainen sääntö[3]. Esimerkissä (7) puhuja ei siteeraa Raamattua sana sanalta, vaan olettaa tässä kontekstissa kuulijoiden tietävän, mitä hän tarkoittaa viitatessaan Raamatusta löytyviin kohtiin: *rakkauden kaksoiskäsky*; *vertauksella laupiaasta samarialaisesta*; *Luukkaan evankeliumissa.* Puhuja toteaa rakkauden kaksoiskäskyn olevan *tärkein* käsky. Lähimmäisenrakkaus määritellään esimerkissä (8) Raamatun *ydinsanomaksi*. Legitimointi tukeutuu näiden ilmausten avulla Raamatun auktoriteettiin liittymällä sen keskeisimpinä nähtyihin kohtiin.

> (7) Rakkauden kaksoiskäsky on Jeesuksen mukaan tärkein käsky. Omalla esimerkillään Jeesus osoitti, että silloin kun laki ja vakiintuneet tavat ovat vastakkain ihmisen hyvän kanssa, on asetuttava ihmisen puolelle. Tätä hän alleviivaa vertauksella laupiaasta samarialaisesta, mikä Luukkaan evankeliumissa esiintyy rakkauden kaksoiskäskyn selityksenä. Lähimmäisen hätää on lievitettävä, eikä toisen ihmisen ohi saa koskaan kävellä uskonnollisiin säädöksiin vedoten. (260)
>
> (8) Raamatun ydinsanoma kiteytyy kuitenkin lähimmäisenrakkauteen, anteeksiantoon ja uskoon iankaikkisesta elämästä. Ei Raamattu opeta syrjimään ja eriarvoistamaan. Uskon, että Jeesus asettuisi avioliittokeskustelussa syrjityn vähemmistön tueksi. Uskon, että hänen viestinsä oli: kohdelkaa kaikkia ihmisiä samanarvoisesti. (169)
>
> (9) Raamatussa vain meidän vapahtajamme sanoo kaikki minkä tahdotte ihmisten tekevän teille tehkää myös te samoin heille. Tämä on laki ja profeetat. (40)

Esimerkeissä puhujat kuvailevat Jeesuksen auktoriteettina ja roolimallina, jonka sanoja tai toimintatapoja käytetään legitimoinnissa apuna. Esimerkissä (7) ilmaus *Jeesuksen mukaan* viittaa roolimallin lausumiin sanoihin ja vahvistaa Jeesuksen persoonan kautta rakkauden kaksoiskäskyn asemaa tärkeimpänä käskynä. Jeesuksen toiminnan esimerkillisyyden mainitsemisella taas perustellaan auktoriteetin antamaa toimintamallia, ihmisen puolelle asettumista. Myös esimerkin (8) puhuja vetoaa Jeesuksen toimintaan roolimallina. Puhuja käyttää perustelussaan *uskoa*-verbiä, jonka perusteella legitimaatio tukeutuu hänen omaan tulkintaansa Jeesuksen mahdollisesta suhtautumisesta avioliittokeskusteluun. Sama verbi toistuu esimerkin viimeisessä virkkeessä: ***Uskon**, että hänen viestinsä oli*: *kohdelkaa kaikkia ihmisiä samanarvoisesti*. Verbivalinnan kautta myös Jeesuksen viestiksi muotoillun ajatuksen

---

[2] Jeesus vastasi: »Rakasta Herraa, Jumalaasi, koko sydämestäsi, koko sielustasi ja mielestäsi. 38Tämä on käskyistä suurin ja tärkein. 39Toinen yhtä tärkeä on tämä: Rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi. 40Näiden kahden käskyn varassa ovat laki ja profeetat.» (Matt. 22:37–40)

[3] »Kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille. Tässä on laki ja profeetat.» (Matt 7:12)

voi määritellä puhujan tulkinnaksi, jonka hän on johtanut Raamatun ydinsanomaksi nimeämästään lähimmäisenrakkauden ajatuksesta.

Esimerkissä (9) Jeesuksesta käytetään nimitystä Vapahtaja. Maininta *meidän vapahtajamme* ***sanoo*** viittaa Jeesuksen lausumiin sanoihin, joita voi pitää auktorisointina, auktoriteetin antamana ohjeena. Auktorisoinnin tuntomerkkinä van Leeuwen (2007: 95–96) mainitsee SF-kieliopin termein kommunikaatioprosessiin liittyvät lauseet (verbal process clause tai verbal clause). Esimerkissä (9) *sanoa*-verbi on tällaisen lauseen tyypillinen predikaattiverbi. Auktoriteetti, Jeesus, on subjektin paikalla muodossa *meidän vapahtajamme*. Esimerkissä (7) vastaava rakenne on *hän [Jeesus]* ***alleviivaa***.

Jeesuksen persoona on auktorisoinnissa mukana, kun esityksen vastustajat vetoavat pitkään traditioon. Legitimaatioargumentti rakentuu tällöin luettelon muotoon. Esimerkeissä (10) ja (11) auktorisoinnissa yhdistyy perinteeseen ja henkilöihin viittaaminen sekä Raamatun auktoriteetti. Esimerkin (10) ilmaus *kirjoituksilla* viittaa juuri Raamatun kirjoituksiin.

> (10) Jeesus perusteli opetuksiaan kirjoituksilla. Apostolit perustelivat opetuksiaan kirjoituksilla. Kirkkoisämme ja Luther teki samoin. Kirkkomme on tehnyt niin vielä viime vuosikymmeniin saakka nöyrästi. Näin on siis tehty vuosituhansia. (49)

> (11) Kirkon ja Raamattuun perustuva käsitys avioliitosta on ollut varsin yhtenäinen 2 000 vuotta. – – Jeesus ymmärsi, tiesi ja opetti miehen ja naisen avioliitosta. Uskonpuhdistajat ymmärsivät asian 500 vuotta sitten. (272)

Tradition merkitystä korostetaan esimerkeissä nimeämällä siihen kuuluneita henkilöitä tai henkilöryhmiä: *Jeesus, apostolit, kirkkoisämme, Luther* ja *uskonpuhdistajat*. Auktorisointia tukee myös puhujien tapa toistaa verbejä ja ilmauksia. Esimerkin (10) luettelomuodossa toistosta syntyy seuraavanlainen ketju: *perusteli opetuksiaan kirjoituksilla – perustelivat opetuksiaan kirjoituksilla – teki samoin – on tehnyt niin – näin on siis tehty*. Esimerkissä (11) toistuu verbi *ymmärtää: Jeesus* ***ymmärsi*** *– uskonpuhdistajat* ***ymmärsivät***. Perinteen pituus korostuu näiden toistojen avulla. Lisäksi puhujat hyödyntävät auktorisoinnissa pitkää perinnettä kuvaavia ajanilmauksia (*viime vuosikymmeniin saakka*; *vuosituhansia)* ja lukusanoja (*2000 vuotta; 500 vuotta sitten*).

Jo tähän mennessä käsittelemistäni esimerkeistä voi havaita, että paitsi legitimaatiotavat myös erilaiset auktorisointitavat esiintyvät argumenteissa yhtä aikaa, limittäin. Jatkan seuraavaksi esimerkeillä, joissa auktorisoinnin keinona on henkilöön tai henkilöryhmiin viittaaminen. Aloitan puheenvuoroista, joissa puhujat mainitsevat keskustelleen piispojen esityksestä

sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden kanssa. Näissä esimerkeissä puhujat ovat esityksen kannattajia.

> (12) Olen keskustellut tästä avioliittoesityksestä useiden lähipiiriini kuuluvien seksuaalivähemmistön edustajien kanssa, ja he ovat sitä mieltä, että se on hyvä. Se on ainoa kompromissi, jossa voimme elää sovussa rinnakkain erilaisten näkemystemme kanssa. (250)

> (13) Olen keskustellut tästä asiasta monien seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien läheisteni kanssa. Monet heistä ovat pitäneet samalla tavoin kuin minä tätä esitystä hyvänä edistysaskeleena. (36)

> (14) Jos sukupuolivähemmistöiltä ja seksuaalivähemmistöiltä kysyttäisiin, uskon, että suurin osa heistä toivoisi saavansa avioliitolleen siunauksen ja vihkimisen kirkossa, jos kristilliset arvot ovat muutenkin merkityksellisiä heidän elämässään. Olen työni kautta ymmärtänyt, etteivät ihmiset kevein mielin ja perustein halua kirkollista vihkimistä, vaan valitsevat sen syvästä rakkaudesta ja sitoutumisen halusta ja toiveesta tulla nähdyksi kokonaisina Jumalan ja ihmisten edessä. (232)

Esimerkeissä (12) ja (13) puhujat esiintyvät oman toimintansa ja kokemuksensa kautta asiantuntijoina: ***Olen keskustellut*** *tästä avioliittoesityksestä – –;* ***Olen keskustellut*** *tästä asiasta – –.* Puhujien omakohtainen kokemus keskusteluista heille tuttujen ihmisten kanssa käy ilmi sanoista *lähipiiriini* ja *läheisteni*. Auktorisoinnin tukena puhujat käyttävät suhteellisen suurta lukumäärää ilmaisevia kvanttoripronomineja *usea* ja *moni* (ks. VISK § 764). Nämä lukumääräkvanttorit esiintyvät substantiivilausekkeiden tarkenteina: *– –* ***useiden*** *lähipiiriini kuuluvien seksuaalivähemmistön edustajien kanssa – –; – –* ***monien*** *seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien läheisteni kanssa.* Molemmissa esimerkeissä piispojen esitystä luonnehditaan adjektiivilla *hyvä*. Esimerkkien verbimuodoista tulkitsen tämän luonnehdinnan sisältävät lauseet mentaalisiksi lauseiksi: *ja he* ***ovat sitä mieltä****, että – –*; *Monet heistä* ***ovat pitäneet*** *– –.*

Esimerkin (14) legitimaatioargumentissa puhuja käyttää verbiä *uskoa*, jonka VISK (§ 1561) toteaa olevan *luulla*-verbin tapaan käyttäytyvä ei-faktiiviverbi. Tiedontilasta kertova verbivalinta *uskon* ei esitä lausetäydennystään automaattisesti totena. Verbi *uskoa* on SF-teoriassa tyypillinen mentaalisen lauseen verbi. Asiantilan toteutumisen avoimuutta korostavat myös ehto- ja seurauslauseiden konditionaalimuotoiset predikaatit: ***Jos*** *sukupuolivähemmistöiltä ja seksuaalivähemmistöiltä* ***kysyttäisiin*** *– – suurin osa heistä* ***toivoisi*** *– –.* Legitimaatioargumentti kuitenkin jatkuu viittaamalla puhujan omaan asiantuntijuuteen: *Olen työni kautta ymmärtänyt – –.* Kirkolliskokouksen pappisedustajiin kuuluva puhuja legitimoi näkemyksensä tukeutumalla ammattinsa kautta saamaansa käytännönkokemukseen.

Toinen ryhmä, johon puhujat vetoavat omakohtaisiin kokemuksiin pohjautuvissa legitimaatioargumenteissa, on nuoret. Seuraavien esimerkkien puhujat viittaavat samaan kirkon nuorten Kirkko2030-tulevaisuusseminaariin. Seminaarissa oli työskennelty työpajoissa. Puhujat osallistuivat eri työpajoihin, joten molemmat voivat esittää nuorten mielipiteitä legitimoinnin tukena. Ensimmäinen puhuja on esityksen kannattaja, ja toinen ilmaisee vastustavansa esitystä.

> (15) Yhdessä seminaarin työpajassa aiheena oli kirkon strategia. Pajassa nuoret loivat pienryhmissä omat esityksensä siitä, millainen kirkon strategian tulisi olla. Syntyi monta hienoa näkemystä strategiaksi. Useimmin toistuvana teemana oli syrjimättömyys. Nuoret halusivat, että kirkko ja sen seurakunnat kohtelisivat kaikkia yhdenvertaisesti. Käytännön tasolla useasti mainittiin kaikkien parien vihkiminen. (37)

> (16) Osallistuin aiemmin keväällä vieraana nuorten tulevaisuusseminaarin pajaan, jossa käsiteltiin pitkään tätä piispojen esitystä avioliittokäsityksistä. Suurin osa nuorista oli siellä esityksestä kanssani samaa mieltä. Esitys on toki askel parempaan suuntaan erityisesti alueellisen tasaarvon näkökulmasta, mutta samalla siinä ehdotetaan kirjattavaksi kirkkojärjestykseen syrjivä käsitys. Käsitys, joka asettaa ihmiset kahteen eri kategoriaan. Ajattelen erityisesti sateenkaarinuorten hyvinvointia sanoessani, että en koe voivani äänestää sen puolesta, että kirkkojärjestykseen sementoidaan syrjivä käytäntö. (234)

Esimerkin (15) puhuja käyttää legitimoinnin tukena yksimieliseltä kuulostavaa ilmaisua *Nuoret halusivat*. Viimeisessä virkkeessä passiivimuotoinen verbi *mainittiin* viittaa työpajassa käytyyn keskusteluun ja kuvaa siten rajatusti siihen osallistuneiden nuorten toimintaa. Verbiin liittyvä adverbi *useasti* ilmaisee taajaan toistuvaa tilannetta (VISK § 651). Esimerkissä (16) kokonaisuuden elatiivirakenne *suurin osa nuorista* rinnastuu puhujan omaan mielipiteeseen (VISK § 1254). Vastaava rakenne esiintyi esimerkissä (14): – – ***suurin osa heistä*** *[sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluvista] toivoisi saavansa avioliitolleen siunauksen ja vihkimisen kirkossa* – –. Esimerkkien elatiivirakenteissa superlatiivijohdos *suurin* määrittää auktorisoinnin tukena toimivien ryhmien edustajien joukon enemmistöksi. Esimerkin (16) puhuja vastustaa piispojen esitystä, koska kokee avioliittokäsitysten rinnakkaisuuden kirjaamisen syrjivänä käytäntönä. Puheenvuorosta välittyy kuitenkin se, että hän kannattaa samaa sukupuolta olevien vihkimistä. Samaan seminaariin osallistuvien nuorten ryhmät voivat näin toimia legitimaatiossa auktoriteettina sekä kannattajien että vastustajien argumenteissa.

Tässä alaluvussa nostan aineistosta vielä tarkasteluun argumentit, joissa auktorisointi tukeutuu muiden kirkkokuntien käytäntöihin. Piispainkokouksen esitystä puoltavissa

legitimaatioargumenteissa viitataan esityksen perusteluissa mainittuun Norjan malliin (Piispainkokous 1/2024: 18). Norjan kirkko näyttäytyy siis auktoriteettina, jonka antamaan malliin voidaan vedota.

> (17) Piispojen esitys pohjautuu Norjan esimerkkiin. Päätös Norjan kirkossa tehtiin pian jo vuosikymmen sitten, ja se on koettu onnistuneeksi, sen perusteella, mitä olen Norjassa työskentelevien kanssa keskustellut. Kirkko ei siellä ole murentunut eikä jakautunut päätöksen seurauksena. Sen sijaan tulehtunut kiista on lauennut, ja vapautunut energia on vihdoin mahdollista käyttää muihin asioihin, joita kirkossa pitää yhdessä ratkaista. (161)

Esimerkissä (17) esitystä kannattava puhuja rakentaa legitimaatioargumentin omien keskustelujensa tuoman kokemuksen pohjalle: *– – sen perusteella, mitä olen Norjassa työskentelevien kanssa keskustellut*. Puhuja luonnehtii Norjan kirkon päätöstä adjektiivilla *onnistunut*, jonka synonyymeja ovat ilmaukset *hyvin tehty* ja *hyvä* (KS, *onnistunut*). Norjan kirkon lisäksi puheenvuoroissa mainitaan auktorisoinnin esimerkkeinä muutkin luterilaiset kirkot ja katolinen kirkko.

> (18) Olen ihmetellyt täällä salissa sitä, että miksi tämä asia on juuri täällä meillä Suomen luterilaisessa kirkossa näin vaikea, koska jo kaikissa muissa pohjoismaisissa sisarkirkoissamme tämä ratkaisu on tehty ja myös hyvin monissa muissa maailman luterilaisissa kirkoissa. Emme ole siis pohdinnoissamme yksin, mutta me olemme niissä vähän jäljessä. (247)

> (19) Piispan positiivisesta ekumeenisesta näkökulmasta huolimatta luulen kyllä, että avioliittokysymys tulee olemaan ongelma ekumeenisissa yhteyksissä. Onhan katolisen kirkon avioliittoon vihkiminen sakramentti, enkä todellakaan usko, että siellä joihinkin satoihin vuosiin tulee tapahtumaan muutosta avioliittonäkemyksessä. (266)

Muiden maiden luterilaiset kirkot toimivat auktoriteetteina esimerkin (18) legitimaatioargumentissa. Asetelmalla me–muut puhuja korostaa Suomen luterilaisen kirkon muista eroavaa käytäntöä avioliittoasiassa. Pohjoismaisten sisarkirkkojen yhtenäistä esimerkkiä puhuja korostaa pronomineilla *kaikissa muissa*. Maailman luterilaisiin kirkkoihin viittaa ilmaus *hyvin monissa muissa*. Kvanttoripronominia *moni* luonnehtii intensiteettipartikkeli *hyvin*, jolloin esimerkkinä toimivien kirkkojen määrä hahmottuu suurena (VISK § 664). Muut-ryhmä näyttäytyy tässä esimerkissä yhtenäisenä ja suurena ryhmänä, jonka mallin mukaan toimimista puhuja auktorisoinnilla peräänkuuluttaa.

Esimerkissä (19) puhuja delegitimoi edeltävän puheenvuoron näkökulman adverbilla *huolimatta*. Sen jälkeen legitimaatioargumentissa auktorisointi tukeutuu puhujan omaan arvioon ja viittaukseen katolisen kirkon käytännöistä. Liitepartikkelin *-hAn* avulla puhuja

tukee legitimaatiotaan esittämällä katolisen kirkon käytännön tunnettuna tosiasiana: ***Onhan*** *katolisen kirkon avioliittoon vihkiminen sakramentti – –*. Puhuja viittaa ekumeenisiin yhteyksiin ja katolisen kirkon avioliittokäsitykseen verbeillä *luulla* ja *uskoa*, jotka lausetäydennyksineen ilmaisevat puhujan omaa arviota asiasta (VISK § 1578). Nämä verbit ovat jälleen mentaalisten lauseiden verbejä. Molemmat lauseet saavat täydennyksekseen *että*-lauseen: *– – luulen kyllä, että – –*; *– – enkä todellakaan usko, että – –*. Ilmauksessa *luulen kyllä* sävypartikkeli *kyllä* painottaa puhujan arviota ekumeenisiin yhteyksiin liittyvissä ongelmissa. Samankaltainen painotus esiintyy katolisen kirkon avioliittokäsityksen muuttumattomuutta korostavassa argumentissa liittämällä *uskoa*-verbiin adverbi *todella*: *enkä todellakaan usko*. Näitä rakenteita käyttämällä puhuja orientoituu esityksen vastustajaksi.

Puheenvuoroista löytyi paljon van Leeuwenin mainitsemia auktorisointitapoja. Auktoriteetteina esiintyvät erilaiset henkilöt ja henkilöryhmät, kuten Jeesus, seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ihmiset ja nuoret. Usein myös puhujan oma kokemus tai asema toimi auktorisoinnin keinona. Persoonaton auktorisointi oli kyseessä, kun legitimaatio perustui esimerkiksi Raamattuun, kirkkojärjestykseen ja -lakiin tai kirkon traditioon. Myös piispojen esityksessä mainittu Norjan kirkko yhdessä muiden kirkkokuntien kanssa esiintyi legitimaatioargumenttien auktoriteettina. Kielenpiirteistä huomio kiinnittyi esimerkiksi verbivalintoihin ja lausetyyppeihin. Usein myös adverbit, adpositiot ja partikkelit tukivat legitimaatiota.

4.2 Moralisointi aineistossa

Moraalisiin ja eettisiin arvoihin viittaavat legitimaatioargumentit voi tunnistaa van Leeuwenin mukaan erilaisista arvottavista adjektiiveista. Adjektiivit toimivat vihjeinä niiden takaa löytyvistä arvomaailmoista, joihin legitimaatio pohjautuu. (van Leeuwen 2007: 97.) Kirkolliskokouskontekstissa tulkitsen myös esityksen kannattajien erilaiset tavat kiittää piispainkokouksen esitystä samankaltaiseksi vihjeeksi taustalla olevaan arvomaailmaan liittymisestä: kiitokseen sisältyy ajatus arvojen jakamisesta.

> (20) Haluan ihan tavallisena seurakuntalaisena kiittää piispainkokousta tästä esityksestä. Se on viisas esitys. (160)
>
> (21) Piispojen esittämä avioliittodokumentti on rakentava kompromissiesitys. (259)
>
> (22) Esityksen intentio on hyvä ja tärkeä mutta huoliakin on ilmassa, kuten tänään ollaan kuultu. (265)

Esimerkeistä erottuu luonnehtivia suhdelauseita. Piispainkokouksen esitystä luonnehditaan adjektiivipredikatiiveilla *viisas* (20) ja *rakentava* (21). Puhujat jakavat sanavalintojensa kautta piispainkokouksen esityksen arvomaailman. Esimerkissä (22) adjektiivit *hyvä* ja *tärkeä* ovat puhujan mielestä esityksen intentiota, tarkoitusta, kuvaavia sanoja. Puhuja ei siis täysin jaa esityksen arvomaailmaa. Tämä ilmenee myös sivulauseesta: *mutta huoliakin on ilmassa – –*.

Moralisointi on legitimaatiotapa, joka linkittyy arvoihin liittyviin diskursseihin (van Leeuwen 2007: 97). Aineistossa esityksen kannattajien puheenvuoroista erottuu keskeisenä diskurssina yhdenvertaisuusdiskurssi. Liitän siihen sisältyvät legitimaatioargumentit esimerkeiksi moralisoinnista. Aineistoni puheenvuorot ovat osa esityksestä käytyä lähetekeskustelua. Esimerkeissä (23) ja (24) verbien konditionaalimuodot kuvaavat kuviteltua asiantilaa, tilannetta, jossa esitys hyväksyttäisiin (ks. VISK § 1592). Esimerkissä (25) verbi *voida* on mahdollisuutta ilmaiseva modaaliverbi (VISK § 1566).

> (23) Piispainkokouksen esitys **toisi** tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta nimenomaan koko maahan, kaikkien ulottuville. (33)
>
> (24) Tärkein edistysaskel tässä esityksessä onkin mielestäni se, että se **takaisi** vihdoinkin kaikille seurakuntalaisille kaikkialla Suomessa mahdollisuus saada pyytämänsä Jumalan siunaus liitolleen omassa seurakunnassaan ja omassa kotikirkossaan tai vaikka lapsuus paikkakunnallaan, jossa hääjuhlaansa, elämänsä yhtä tärkeimmistä päivistä, haluaa viettää. (36)
>
> (25) Ovet auki -strategiassamme ovat muun muassa seuraavat lauseet: "Edistämme yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Toimintamme on tietoisesti mukaan kutsuvaa. Toimimme aktiivisesti syrjintää vastaan." Nyt **voimme päättää** näiden lauseiden toteuttamisesta käytännössä. (37)

Esimerkeissä (23) ja (25) yhdenvertaisuusdiskurssi on ilmeinen, kun argumenteissa mainitaan tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Jälkimmäisen esimerkin puhuja siteeraa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategiaa, jolloin moralisoinnin lisäksi legitimaatio tukeutuu myös auktorisointiin. Strategiadokumentti on persoonaton auktoriteetti.

Yhdenvertaisuusdiskurssi rakentuu tyypillisesti myös universaalien kvanttoripronominien *koko* ja *kaikki* avulla. Pronominien avulla yhdenvertaisuusdiskurssi vahvistuu entisestään: ***koko*** *maahan,* ***kaikkien*** *ulottuville*. Kvanttoripronomini *kaikki* toistuu myös esimerkissä (24) korostamassa sitä, että sanottu pätee jokaisen seurakuntaisen kohdalla jokaisessa seurakunnassa: ***kaikille*** *seurakuntalaisille* ***kaikkialla*** *Suomessa*. (VISK § 750–751.) Vastaavanlainen rakenne esiintyy myös esimerkissä (26).

> (26) Meidän on vihittävä Suomen seurakunnissa, **kaikissa** seurakunnissa, **kaikki** parit, jotka täyttävät avioliittoon vihkimisen ehdot ja jotka haluavat solmia avioliittonsa Jumalan kasvojen edessä ja pyytää liitolleen Jumalan siunausta. Meidän on myös ymmärrettävä, että toisille muutos entiseen tuntuu liian suurelta. (161)

Tässä esimerkissä nesessiivirakenne *on vihittävä* ilmaisee pakkoa tai velvoitetta (VISK § 1581). Moralisointi on legitimaatioargumentissa näin sävyltään vaativampaa verrattuna aiempien esimerkkien kuviteltuun asiantilaan tai mahdollisuuteen viittaavien verbimuotojen tapauksissa.

Yhdenvertaisuusdiskurssin lisäksi esityksen kannattajien argumentaatiossa esiintyy eriarvoisuuden kokemusta kuvaava diskurssi. Eriarvoisuuden diskurssilla kuvaillaan nykyistä tilaa, jossa korostuu etenkin alueellinen eriarvoisuus.

> (27) Piispojen esitys tekee näkyväksi todellisuuden, jossa jo me elämme, niin kuin täällä on kuultu moneen kertaan. Vihkipappi ja kirkkotila löytyvät kaikille, mutta eivät kaikkialta. Ja tämä on ongelma. Tilanne on alueellisesti epätasa-arvoinen. (168)

> (28) Kannatan esitystä siksi, että tilanne, jossa kirkossamme nyt elämme, on monin tavoin vaikea ja ongelmallinen. Ja se johtaa seurakuntalaisten eriarvoiseen kohteluun eri seurakunnissa. (36)

> (29) Nykyinen tilanne on sekava, hajottava ja selvästi keskeneräinen. Seurakuntalaisia ja kirkon työntekijöitä kohdellaan eri tavalla eri seurakunnissa, kuten olemme monissa puheenvuoroissa jo eilen kuulleet.

Esimerkissä (27) nykytilannetta luonnehditaan predikatiivilla *alueellisesti epätasa-arvoinen*. Puhuja käyttää tilanteesta myös sanaa *ongelma*. Kvanttoripronomini *kaikki* ja siitä johdettu paikan adverbi *kaikkialla* esiintyvät tässä kuvaamassa alueellista eriarvoisuutta: *Vihkipappi ja kirkkotila löytyvät **kaikille**, mutta **eivät kaikkialta**.* (esim. VISK § 394, § 648).

Esimerkeissä (28) ja (29) puhujat kuvaavat ensin kirkon nykytilannetta predikatiiviadjektiiveilla *vaikea* ja *ongelmallinen* sekä *sekava, hajottava* ja *keskeneräinen*. Esimerkin (28) puhuja toteaa tarkentavassa virkkeessä seurakuntalaisten eriarvoisen kohtelun. Esimerkin (29) puhuja kuvaa myös kirkon työtekijöiden eriarvoisen kohtelun. Molemmat puhujat korostavat alueellista eriarvoisuutta liittämällä *seurakunnissa*-sanan määritteeksi adjektiivin *eri.* Tilannetta kuvaavat lauseet rakentuvat *olla*-verbin ympärille ja ovat luonnehtivia suhdelauseita. Seuraavassa esimerkissä puhuja asettaa vastakkain yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskurssit.

> (30) Pelkäänkin, että yhdenvertaisuuden ja tasa-arvoisuuden maailmaan syntyneet ja siinä kasvavat lapseni eivät tulevaisuudessa löytäisi kotiaan kirkosta, joka syrjii ihmisiä sukupuolen tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella. (231)

Esimerkin (30) argumentissa kirkko näyttäytyy eriarvoisuutta korostavana yhteisönä, joka *syrjii ihmisiä sukupuolen tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella*. Muu maailma taas on *yhdenvertaisuuden ja tasa-arvoisuuden* paikka. Legitimaatio tähtää siihen, että piispojen esitys on hyväksyttävä, jotta kirkolla riittäisi jäseniä tulevaisuudessakin.

Alaluvussa 1.4 totesin, että piispainkokouksen esityksessä avioliittokeskusteluun liitettiin ajatukset ykseydestä ja kunnioittavasta keskustelusta. Ajatus ykseydestä, siitä että kirkko säilyy yhtenäisenä, toimii myös moralisoinnin keinona. Kielitoimiston sanakirja antaa sanoille ykseys ja yhteys myös synonyymisen merkityksen (KS, *yhteys*). Aineistosta voi erottaa ykseyden diskurssin, jolloin moralisointi legitimaatiokeinona on puhetta kirkon ykseydestä ja yhteydestä.

> (31) Mitä meiltä on pois, jos tämä esitys hyväksytään. Se voi luoda kirkkoomme lisää ykseyttä toistemme hyväksymisen välityksellä. (172)

> (32) Mallissa on tavoitteena paitsi samaa sukupuolta olevien parien vihkiminen ja perinteisen avioliittokäsityksen oikeuden turvaaminen myös ykseys ja reiluuden kokemus, aito reiluuden kokemus. Pyritään sanomaan kiertelemättä ja tasapainoisesti, että meillä on oikeus ja mahdollisuus ajatella avioliitosta kahdella eri tavalla. (267)

Esimerkin (31) puhuja aloittaa legitimaatioargumentin retorisella kysymyksellä, joka sisältää myös oletetun esitystä kannattavan vastauksen. Seuraava virke tarkentaa vastausta. Siinä puhuja käyttää ilmaisua *luoda ykseyttä. Luoda*-verbin merkityksiä ovat esimerkiksi ´saada aikaan´, ´tuottaa´ ja ´synnyttää´ (KS, luoda). Modaaliverbi *voida* on tässäkin esimerkissä mahdollisuuden ilmaus. Puhuja perustelee kahden rinnakkaisen avioliittokäsityksen hyväksymistä siis mahdollisuutena ykseyden lisääntymiseen. Ykseyden luomisen tai tuottamisen sijaan esimerkin (32) puhuja toteaa, että ykseys on yksi esityksen tavoitteista. Malli, jossa on *oikeus ja mahdollisuus ajatella avioliitosta kahdella eri tavalla,* näyttäytyy tässä ykseyden takeena.

Moralisoinnin voi van Leeuwenin (2007: 99) mukaan tunnistaa kielen tasolla analogiasta. Analogialla tarkoitetaan kielitieteessä kahden suhteen samankaltaisuuteen perustuvaa yleistystä (Tieteen termipankki, *analogia*). Aineistossa puhujat käyttävät analogiaa moralisoinnin keinona ja rinnastavat avioliittokäsityksiään yhdenvertaisuusdiskurssiin kuuluviin erilaisiin yhteyksiin.

> (33) Seksuaalinen suuntautuminen on Luojan luoma ominaisuus, ei ihmisen oma valinta taikka tila, josta tulisi tai voisi päästä eroon. Näin ollen luonnollisesti kaikkia ihmisiä tulee kohdella yhdenvertaisesti. Kysymys on ihmisten samanarvoisuudesta. Aivan samalla tavalla kuin vielä 90-luvun alussa oli Etelä-Afrikan apartheidissa. Tuolloin Luojan luoman ihonvärin perusteella ihmisillä oli erilaisia oikeuksia. (169)

Moralisointi legitimaatiokeinona ilmenee esimerkissä (33) monella tasolla. Ensinnäkin argumentti liittyy yhdenvertaisuusdiskurssiin seuraavien ilmausten kautta: ***kaikkia*** *ihmisiä tulee kohdella* ***yhdenvertaisesti****; Kysymys on ihmisten* ***samanarvoisuudesta.*** Toiseksi luonnollisuuteen vetoaminen on moralisoinnin keino. Ilmauksen *Näin ollen luonnollisesti* voi ajatella sisältävän myös teoreettisen rationalisoinnin piirteitä. Argumentissa seksuaalinen suuntautuminen on luonnollinen asia, ja *näin ollen* -ilmausta käyttämällä tämä liitetään yhdenvertaisuuden perusteeksi. Kolmanneksi moralisoinnin keinona käytetään analogiaa. Yhdenvertaisuus avioliittoasiassa rinnastetaan ihmisten ihonväriin liittyneeseen yhdenvertaisuuskeskusteluun. Rinnastus tapahtuu virkkeen alussa olevan *kuin*-rakenteen avulla. Rakenne *Aivan samalla tavalla kuin* toimii tavan adverbiaalina. (VISK § 819, § 1172.)

Esityksen kannattajat esittävät, että esityksen hyväksyminen johtaa kirkon ykseyden takaavaan tilanteeseen. Näissä legitimaatioargumenteissa on taustalla moralisointi. Van Leeuwen (2007) mainitsee, että moralisointiin vihjaavat yksittäiset sanat. Nämä sanat ovat jäävuoren huippu. Arvomaailmat vertautuvat tämän huipun alla olevaan jäävuoreen. (Mt.: 97.) Esimerkissä (34) tällainen kirkon ykseyteen vihjaava sana on adjektiivin sijaan verbimuoto: *on rauhoittanut*.

> (34) Minullakin on pohjoisessa tiettyjä kontakteja, nimenomaan Norjaan. Toki olen subjektiivisesti tiedustellut mitä muutos on Norjasa aiheuttanut. Olen ymmärtänyt, että Norjan kirkko on aika lailla samanlainen kuin meidän kirkkomme. Sielläkin on vahva herätyskristillinen perinne niin kuin meidänkin kirkossamme. Mutta tuo ratkaisu, joka on tehty, on todella rauhoittanut tilanteen ja mahdollistanut kaiken tämän. (170)

Vastaavanlainen argumentti esiintyi esimerkissä (17). Siinä ykseyteen viittaavat ilmaukset *Kirkko ei siellä ole murentunut – –* ja *– – tulehtunut kiista on lauennut – –*. Näissä ilmauksissa moralisoinnin vihjeinä toimivat positiivista kehitystä kuvaavat verbit: *ei ole murentunut; on lauennut.* Legitimaatiokeinoina ovat esimerkissä (17) siis auktorisointi ja moralisointi. Esimerkissä (34) moralisointi on selvemmin läsnä rinnastuksen, vertailuaseman kautta. Tämä ilmaistaan käyttämällä *kuin*-rakenteita ja liitepartikkelia *-kin*: *– – Norjan kirkko on* ***aika lailla samanlainen kuin*** *meidän kirkkomme*; *Siellä****kin*** *on vahva herätyskristillinen perinne* ***niin kuin*** *meidän****kin*** *kirkossamme.* Moralisoinnin lisäksi esimerkissä on piirteitä auktorisoinnista,

jossa auktoriteetteina esiintyvät Norjan kirkko ja puhujan oma kokemus. Esimerkin (35) puhuja hakee vertailukohdan kauempaa historiasta.

> (35) Jo Jerusalemissa apostolien kokouksessa mietittiin kirkon ykseyttä ja uskon puhtautta. Oli olemassa vähintään kaksi erilaista käsitystä, ketkä kuuluvat meihin, kaksi käsitystä, miten edetä. Loputtomiin ei voitu keskustella, oli tehtävä päätös ja lähdettävä liikkeelle, kun elämä ja ihmiset odottivat. Apostolien teot kertovat, että se kannatti. Evankeliumi tavoitti laajemman piirin. Meidänkään ei tarvitse valita joko naisen ja miehen välistä avioliittoa tai kahden henkilön avioliittoa. Meidänkin on mahdollista edetä kahden rinnakkaisen mallin kanssa, sekä että. (168)

Esimerkin (35) puhuja rinnastaa kirkolliskokouksen päätöksenteon alkuseurakunnan apostolien kokouksen päätöksentekoon. Arvottavien adjektiivien sijaan apostolien kokouksen antama malli esitetään positiivisena lauseiden muodossa: *Apostolien teot kertovat, että se kannatti. Evankeliumi tavoitti laajemman piirin.* Ensimmäisen virkkeen verbi *kannatti* ja jälkimmäisen komparatiivimuotoinen adjektiivi *laajemman* toimivat tässä vihjeinä positiivisena pidettävään ratkaisuun.

Historiassa tapahtuneen päätöksenteon rinnastaminen nykyhetkeen tapahtuu liitepartikkelien *-kin* ja *-kAAn* avulla. Näiden vapaasti sijoittuvien fokuspartikkelien isäntäsanana on lauseenalkuisen *me*-pronominin genetiivimuoto, jolla kirkolliskokousedustajien ryhmä rinnastetaan apostolien kokouksen päätöksentekijöihin: *Meidän**kään** ei tarvitse **valita** – –; Meidän**kin** on mahdollista **edetä** – –.* Verbi *valita* viittaa tässä juuri päätöksentekijöiden joukkoon, ja lauseen voi tulkita yrityksenä rakentaa yhtenäistä ”me”-ryhmää kokoustilanteessa. *Edetä*-verbi luo mielikuvan päätöksenteon jälkeisestä tilanteesta, jolloin ”me”-ryhmä näyttäytyy koko Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa ja sen jäseniä merkitsevänä laajempana kategoriana. (ks. Pälli 2003: 102–104.) Liitepartikkelien lisäksi puhuja rinnastaa päätöksentekotilanteiden problematiikan samankaltaisuuden parikonjunktioiden *joko–tai* ja *sekä–että* avulla.

Esimerkissä (35) apostolien kokouksen voi nähdä myös auktoriteettina, jonka antamaan hyvään malliin voi luottaa. Tilanteiden samankaltaisuus tulee esille siinä, miten puhuja kuvaa molemmissa olevan kyse kahden erilaisen käsityksen rinnakkaisuuden ottamisesta päätöksenteon pohjaksi. Rinnastaminen positiivisen mallin antavaan tilanteeseen tuo legitimaatioon mukaan myös moralisoinnin. Se ilmenee erilaisina rinnastamisen paljastavina kielenpiirteinä.

Tässä alaluvussa olen analysoinut legitimaatioargumentteja, joissa legitimaatiokeinona on moralisointi. Esimerkeissä moralisointi liittyi yhdenvertaisuusdiskurssiin, eriarvoisuuden diskurssiin ja ykseyden diskurssiin. Näiden diskurssien kautta moralisointi näyttäytyi aineistossa esityksen kannattajien legitimaatiokeinona. Moralisoinnin vihjeinä eli siihen liittyvän diskurssin paljastavina sanoina esiintyivät etenkin adjektiivit ja verbit. Rinnastaminen toimi moralisoinnin keinona useissa esimerkeissä. Kielen tasolla rinnastaminen tapahtui *kuin*-rakenteiden ja *-kin/-kAAn* -liitepartikkelien avulla.

4.3 Rationalisointi aineistossa

Tässä alaluvussa käsittelen ensin instrumentaalista rationalisointia sisältäviä legitimaatioargumentteja. Sen jälkeen esittelen argumentteja, joissa esiintyy teoreettista rationalisointia. Instrumentaalisen rationalisoinnin keskeiset ulottuvuudet ovat päämäärään, vaikutukseen ja keinoihin orientoituminen.

> (36) Tämä esitys on kompromissi kirkon ykseyden tähden. – – Se [esitys] on kompromissiratkaisu, joka mahdollistaa useamman rinnakkaisen avioliittokäsityksen yhteiselon. (160)

> (37) Kirkon ykseys ei ole riittävä peruste muuttaa kirkon nykyistä avioliittokäsitystä. (45)

Esimerkissä (36) esityksen kannattajiin kuuluva puhuja kuvaa piispainkokouksen esitystä sanoilla *kompromissi* ja *kompromissiratkaisu.* Näillä sanoilla ilmaistaan esityksen hyväksymisellä saavutettava päämäärä: hyväksymällä kompromissiratkaisu saavutetaan rinnakkaisten avioliittokäsitysten yhteiselo, eräänlainen yhdenvertaisuus. Rationalisointi orientoituu näin päämäärään. Puhuja määrittelee hyväksymisen päämääräksi myös kirkon ykseyden. Ykseyden diskurssi ja yhdenvertaisuusdiskurssi liittävät legitimaatioargumenttiin moralisoinnin. Myös esimerkissä (37) kirkon ykseys näyttäytyy päämääränä. Esityksen vastustajan argumenttiin sisältyy ajatus siitä, että ajatus ykseydestä ei kelpaa syyksi hyväksyä piispainkokouksen esitys: *ei ole riittävä peruste.* Puhuja delegitimoi esityksen hyväksymisen kielteisellä väitelauseella.

Päämäärää selkeämmin rationalisointi orientoituu legitimaatioargumenteissa vaikutuksiin. Esityksen kannattajien puheenvuoroissa esityksen hyväksymisellä nähdään olevan erilaisia positiivisia vaikutuksia.

> (38) Näen, että piispojen esitys toisi työrauhaa seurakuntiin kaikista huolista ja peloista huolimatta. (255)

> (39) Itse kannatan kahden avioliittokäsityksen hyväksymistä. Jos kirkolliskokous hyväksyy esityksen, meillä on kirkkona mahdollisuus päästä eteenpäin tässä asiassa. (40)

Esimerkissä (38) rationalisointi orientoituu vaikutuksiin *tuoda*-verbin konditionaalimuodon *toisi* avulla. Konditionaalia käyttämällä puhuja osoittaa ennustettuun tai kuviteltuun asiantilaan, esityksen hyväksymiseen, ja sen vaikutuksiin. Konditionaaliin liittyy tässä mahdollisuuden merkitys. (VISK § 1592.) Puhuja muotoilee positiivisen vaikutuksen ilmauksella *työrauhaa seurakuntiin*. Esimerkissä (39) puhuja arvioi esityksen hyväksymisen positiivisena mahdollisuutena. Vaikutuksiin orientoituminen tapahtuu yhdyslauseella, jossa *jos*-lause on tyypilliseen tapaan etujäsenenä ja ilmaisee kuvitellun asiantilan. Jälkimmäisen lauseen verbimuoto sanoittaa vaikutuksen varmempana kuin edellisen esimerkin konditionaalimuoto: *– – meillä **on** kirkkona mahdollisuus päästä eteenpäin tässä asiassa.*

Vaikutuksiin orientoituvat myös esityksen vastustajat. Kielen tasolla rationalisoinnin keinot ovat samat kuin edellisissä esimerkeissä.

> (40) Esityksen läpimeno voisi aloittaa peruuttamattoman ykseyden rapautumisen. (49)

> (41) Varsinainen variksenvala on kuitenkin tämä: jokainen täällä olija tietää, että jos piispainkokouksen ehdotus menisi läpi, ei kirkossa tulisi enää olemaan työntekijällä oikeutta kieltäytyä vihkimästä samaa sukupuolta olevia. Kaikki kaunis puhe valinnanvapaudesta on vain variksenvalaa. Vakuuttelut eivät enää vakuuta. Luvattu suvaitsevaisuus on ennenkin päättynyt siihen, kun uudistus on saatettu maaliin. (159)

Esimerkeissä (40) ja (41) konditionaalimuodot *voisi aloittaa* ja *ei tulisi olemaan* osoittavat esityksen hyväksymisen mahdollisiin vaikutuksiin, ykseyden rapautumiseen ja työntekijöiden eli pappien velvollisuuteen vihkiä kaikki parit. Esimerkissä (41) rationalisointi rakentuu lisäksi siten, että *jos*-lause ilmaisee kuvitellun asiantilan. Esityksen vastustajien argumentit liittyvät yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskursseihin. Moralisointi on tätä kautta mukana myös heidän legitimaatiostrategioissaan.

Instrumentaalisen rationalisoinnin eri ulottuvuudet voivat aineistossa esiintyä samassa legitimaatioargumentissa. Esimerkissä (38) legitimaatioargumentin voi tiivistää ilmaukseen *piispojen esitys toisi työrauhaa seurakuntiin*. Argumentti sisältää vaikutuksiin orientoitumisen lisäksi ajatuksen siitä, että piispojen esitys eli piispojen esityksen hyväksyminen on keino, joka mahdollistaa vaikutukset. Keinoihin orientoitumisen kohdalla van Leeuwen (2007: 102) muotoilee vastauksen miksi-kysymykseen muotoon: ”Saavutan x:n tekemällä y:n”

> (42) Mun mielestä me voitais olla esimerkki muillekin uskonyhteisöille toteuttamalla tää yhdenvertainen avioliittokäsitys. (264)

Esimerkki (42) rakentuu van Leeuwenin vastauksen kaavalla. Päämäärään pääsemisen keinoa kuvaa *mAllA*-rakenne sanassa *toteutta**malla*** (VISK § 517). Piispojen esityksen hyväksyminen näyttäytyy esimerkissä keinona, ja esimerkkinä toimiminen hahmottuu toteuttamisen perusteluksi. Keinoihin orientoitumiseen viittaa esimerkissä (43) *kautta*-sana.

> (43) Piispojen esitys on monin tavoin epätyydyttävä, mutta sen kautta teemme juuri sen, mihin meidät kristillisenä yhteisönä on kutsuttu: olemaan yhtä. Siksi tuen piispojen esitystä – –. (257)

VISK (§ 709) määrittelee *kautta*-sanan genetiivitäydennyksen saavana postpositiona, jolla on välityssuhteen merkitys. Postpositiona *kautta*-sana voi esiintyä keinoa merkitsevissä ilmauksissa, vaikka usein toisenlaisen ilmauksen valitseminen olisikin parempi vaihtoehto (KS, *kautta*). Esimerkissä (43) tällainen parempi ilmaus voisi olla van Leeuwenin vastausmallia mukaillen ”mutta hyväksymällä sen teemme”. Tässäkin esimerkissä vaikutuksiin orientoituminen on yhtä aikaa läsnä. Puhuja yhdistää vaikutuksen ykseyden ajatukseen sanoilla *olemaan yhtä*. Moralisointi yhdistyy esimerkissä (44) rationalisointiin yhdenvertaisuusdiskurssin kautta.

> (44) Itse toivon sydämestäni, että kaikilla olisi mahdollisuus saada avioliittoon vihkiminen. Mutta samalla toivon sydämestäni, että kenenkään ei tarvitse toimia nimenomaan omantuntonsa vastaisesti. Ja sen tämä kaikki mahdollistaa. (170)

Kvanttoripronomini *kaikki* on jälleen yhdenvertaisuusdiskurssin ja moralisoinnin merkkinä: – – *että **kaikilla** olisi mahdollisuus saada avioliittoon vihkiminen*. Puhuja viittaa toiveillaan piispainkokouksen ehdotuksen keskeisiin seikkoihin, kaikkien parien vihkimiseen ja pappien oikeuteen toimia oman vakaumuksena mukaisesti. Rationalisointi näkyy legitimaatiokeinona viimeisessä virkkeessä. Siinä ilmaus *tämä kaikki* orientoituu keinoksi ja viittaa piispojen esitykseen kokonaisuudessaan. Pronomini *sen* viittaa edeltävien virkkeiden sisältöihin ja hahmottuu vaikutuksen merkiksi. Virkkeen ajatuksen voisi muotoilla eri tavoin siten, että merkitys säilyy samana ja keinoon orientoituminen selvänä: ”Ja sen tämän esityksen hyväksyminen mahdollistaa.”; ”Ja hyväksymällä tämän esityksen teemme sen mahdolliseksi.”

Teoreettinen rationalisointi liittyy sekin aineistossa kiinteästi moralisointiin ja yhdenvertaisuusdiskurssiin. Esimerkissä (45) esitystä kannattava puhuja viittaa seurakuntalaisten yhdenvertaiseen kohteluun. Puhuja korostaa yhdenvertaista kohtelua toistamalla pronominia *sama*.

> (45) Tärkeintä on, että me kohtelemme kaikkia seurakuntalaisiamme **samoin** säännöin ja **samoin** ehdoin ja **samalla** rakkaudella. Ja siunaamme heitä, jotka sitä meiltä pyytävät, koska se on meidän perustehtävämme. (36)

Teoreettisen rationalisoinnin yksi muoto on totuuksien esittäminen. Esimerkissä (45) tämä ilmenee *koska*-lauseessa: – – *koska se on meidän perustehtävämme*. Lause hahmottuu totuutena ja on hallitsevan lauseen *Ja siunaamme heitä* sisällön perustelu. Todellisuuden ja asioiden tilan kuvailee myös esimerkin (46) puhuja.

> (46) Päädyimme siis sitten mihin tahansa ratkaisuun, niin se ei muuta sitä, että olemme jo nyt myös opillisella tasolla yhtä sellaisten pappien ja sellaisten kirkkojen kanssa, jotka vihkivät sukupuolineutraalisti, ja niiden, jotka eivät. Onneksi tässä paradoksien kristinuskossa tämä on aivan mahdollista. (263)

Tulkitsen puhujan kuuluvan esityksen kannattajiin siinä mielessä, että hän paradoksien kristinuskosta puhuessaan – tässä ja aiemmin puheenvuorossaan – ilmaisee hyväksyvänsä myös paradoksin, jossa kirkko tunnustaisi kaksi rinnakkaista avioliittokäsitystä. Rationalisointi ilmenee objektina toimivassa *että*-lauseessa, jota edeltä tukipronomini: *niin se ei muuta* ***sitä, että*** – –. VISK (§ 1150) mainitsee, että tällaisen rakenteen avulla asiantila esitetään ikään kuin pätevänä. Asioiden nykytilan puhuja kuvailee sanoilla *olemme jo nyt myös opillisella tasolla yhtä*. Rationalisointia tukevat temporaalinen partikkeli *jo* ja nykyhetkeen suhteuttava adverbi *nyt*. Vaikka kirkolliskokous ei hyväksyisi piispainkokouksen esitystä, puhujan mielestä todellinen asioiden tila on tämä. *Että*-lause implikoi teoreettisen rationaalisuuden myös esimerkissä (47).

> (47) Siteeraankin siksi vaihteeksi presidenttiä, Juho Kusti Paasikiveä: Tosiasioiden tunnustaminen on kaiken viisauden alku. Kiitän piispoja siitä, että he ovat tehneet esityksen, joka tunnustaa tosiasiat. Tosiasia on, että tasa-arvoinen avioliitto on tullut kirkkoon jäädäkseen. Siitä lähtien, kun avioliittolaki muuttui, on kirkossa vihitty avioliittoon samaa sukupuolta olevia pareja, ja näin tulee olemaan jatkossakin. Teologinen ajattelu on jo muuttunut. Jo kolme neljäsosaa papeista haluaa vihkiä kaikki parit. (161)

Esityksen kannattajan legitimaatioargumentissa yhdistyy auktorisointi ja teoreettinen rationalisointi. Asiantilan esittäminen totuutena, alkaa toteamuksella *Tosiasia on, että.* Tulkitsen tämän eksplisiittiseksi tuntomerkiksi teoreettisesta rationalisoinnista. Kyseinen yhdyslause on tyyppiä NP + olla + *että*-lause. Tässä yhteydessä *että*-lauseella on lauseenjäsentehtävä: sen voi tulkita subjektiksi tai predikatiiviksi. (VISK § 1152.) Joka tapauksessa e*ttä*-lause sisältää legitimaation perusteen. Todellisuus, jossa kirkossa jo vihitään kaikki parit, korostuu seuraavan virkkeen verbimuodoissa. Puhuja viittaa asiantilassa tapahtuneeseen muutokseen passiivin perfektillä *on vihitty* ja vakuuttaa asiantilan jatkuvan

futuuria ilmaisevalla verbiliitolla: *– – ja näin* ***tulee olemaan*** *jatkossakin*. Asioiden nykyinen tila, kaikkien parien kirkollinen vihkiminen, toistuu tosiasiana vielä seuraavassa virkkeessä: *Teologinen ajattelu on jo muuttunut*. Tässäkin perfektiaikamuoto kuvaa asiantilassa tapahtunutta muutosta, jota korostaa myös temporaalinen partikkeli *jo*. Teologisen ajattelun muuttumista puhuja perustelee tilastotiedoilla. Tilastotietoihin viittaaminen ja argumentoinnin rakentaminen presidentti Paasikiven sanojen pohjalle yhdistävät legitimaatioon myös auktorisoinnin.

Teoreettinen rationalisointi konkretisoituu kielen tasolla myös siinä, miten puhujat ennustavat asioiden kulkua. Ennustaminen pohjautuu tässä omaan kokemukseen tai asiantuntijuuteen.

> (48) Mun mielestä piispojen esitys läpi mennessään tukis tätä yhdenvertaisuuden ja demokratian kasvatusta, mitä me kotouttamistyössä tehdään. (264)

Esimerkissä (48) on samankaltaisia piirteitä kuin vaikutuksiin orientoitumista kuvaavissa esimerkeissä. Yhteinen piirre on esimerkiksi konditionaalimuotoinen predikaattiverbi *tukis*. Puhujan oma asiantuntijuus tuo van Leeuwenin (2007: 104) mukaan legitimaatioon ennustamisen aspektin. Konditionaali kuvaa tässäkin ennustettua tai kuviteltua asiantilaa. Puhujan asiantuntijuus tulee esille sanoissa *me kotouttamistyössä*. Puhuja on aiemmin puheenvuorossaan todennut tähän liittyvän kokemuksensa: *Mä oon tehny kotouttamistyötä oikeastaan koko aikuisen ikäni – –*. Vaikutuksiin orientoivan instrumentaalisen rationalisoinnin ja ennustamisen kaltaisen teoreettisen rationalisoinnin tuntomerkkejä sisältyy myös piispainkokouksen esitykseen eriävän mielipiteen jättäneen piispan puheenvuorossa.

> (49) Kirkko ei varmastikaan hajoa yksittäisen päätöksen johdosta, mutta kyllä tällainen päätös jollain lailla murentaisi kirkon perustuksia, aiheuttaisi hajaannusta, jakautumista ja eroaallon, se on aivan varmaa. (162)

Tulkitsen esimerkin (49) esityksen lisävalmistelujen puolesta pidetyksi legitimaatioargumentiksi. Teoreettinen rationalisointi orientoituu vaikutuksiin konditionaalimuotoisten verbien (*murentaisi, aiheuttaisi*) kautta. Konditionaalin käyttö osoittaa ennustettuun asiantilaan ja kehittelee esityksen hyväksymisen seurauksia (VISK § 1592). Argumentin viimeinen lause toimii myös teoreettisen rationalisoinnin merkkinä: *– – se on aivan varmaa*. Tulkitsen lauseen *näin asiat ovat* -tyyppiseksi ilmaukseksi, jossa korostuu asian esittäminen totena ja luonnollisena: ennustetun asiantilan toteutuminen näyttäytyy varmana.

Olen käsitellyt tässä alaluvussa argumentteja, joissa puhujien legitimaatiokeinoksi valikoituu rationalisointi. Moralisoinnin ja rationalisoinnin yhtäaikaisuus kävi esimerkeissä ilmi kuten van Leeuwenkin toteaa rationalisointia selvittäessään. Myös rationalisoinnin erilaiset variaatiot sekoittuivat analysoimissani esimerkeissä. Aineistosta löytyi esimerkkejä sekä instrumentaalisesta että teoreettisesta rationalisoinnista. Kielen tasolla havaitsin rationalisointiin liittyvän muun muassa sanatason vihjeitä, kuten *kautta*-sana keinoihin orientoitumisen yhteydessä tai *jo*-partikkeli korostamassa totuutena näyttäytyvää asioiden todellista tilaa. Rationalisointi ilmeni usein myös tietyissä lauserakenteissa: *koska*-lause, *että*-lause. Verbimuodoista konditionaalin käyttö liittyi useampaankin rationalisoinnin tapaan. Seuraavassa alaluvussa 4.4 siirryn käsittelemään legitimaatiokeinoista vielä tarinallistamista.

4.4 Tarinallistaminen aineistossa

Tarinoiden kertominen on van Leeuwenin kategorisoinnissa neljäs legitimaatiokeino. Kertomukset tai tarinat eivät välttämättä asetu van Leeuwenin mainitsemiin moraalisten ja varoittavien tarinoiden lokeroihin. Legitimaatioargumenttiin voi sisältyä tarinallistamisen elementtejä, vaikka narratiivi ei noudattaisikaan kertomuksen rakennetta (ks. esim. Fairclough 2003: 99). Pietikäinen ja Mäntynen (2019) mainitsevat diskursiivisena toimintana toimivan kertomuksen tuntomerkkeinä rakenteen, josta erottuu alku, keskikohta ja loppu. Muita piirteitä ovat esimerkiksi tapahtumien järjestyminen ajallisesti peräkkäin, narratiivin eheä ja looginen eteneminen sekä kertomuksen henkilöille rakentuvat identiteetit ja syy–seuraussuhteiden rakentuminen. (Mts. 150–151.) Esimerkissä (50) ei esiinny kertomuksen klassista rakennetta, mutta joitakin tarinallistamisen elementtejä on mukana.

> (50) Haluan kertoa teille esimerkin työseurakunnastani, jossa toimin kanttorina. Olen iloinnut siellä luontevasta yhteistyöstä paikallisen rauhanyhdistyksen kanssa. Me mahdumme samaan kirkkoon, vaikka on asioita, joista ajattelemme eri tavalla. Olen ilolla ollut mukana heidän kirkkopyhissään, viikkomessuissaan ja lauluilloissaan. Tuntuu, että me arvostamme toinen toistamme. Samalla tavalla toivoisin, että tässä avioliittoasiassakin voisimme elää sovussa toisiamme kunnioittaen ja hyväksyen erilaiset kantamme. Olisi korkea aika saada tälle asialle päätös. (42)

Legitimaatioargumentin alussa puhuja osoittaa kertomuksen aloittamisen kielellisesti: *Haluan kertoa teille esimerkin – –*. Varsinainen kertomus on esimerkinomainen. Puhuja sanoittaa siinä ikään kuin onnellisen lopun, luontevan yhteistyön eri tavalla ajattelevien kesken. Ykseyden diskurssiin liittyvät ilmaukset (*luontevasta yhteistyöstä; Me mahdumme samaan kirkkoon; me arvostamme toinen toistamme*) tuovat puheenvuoroon moraalisen kertomuksen

piirteitä. Kertomuksen toimijat, puhuja ja rauhanyhdistyksen jäsenet, näyttäytyvät kaikki ennemminkin voittajina kuin häviäjinä. Puhuja korostaa omaa rooliaan ja kertomuksen positiivista virettä ilmauksilla *Olen iloinnut* ja *Olen ilolla ollut mukana*. Ykseyden diskurssi sisällyttää puheenvuoroon legitimaatiokeinoista vahvasti myös moralisoinnin. Legitimaatioargumentti jatkuu rinnastamalla kerrottu esimerkki piispainkokouksen esityksen hyväksymiseen. Kielellisesti tämä on ilmaistu sanoilla *Samalla tavalla toivoisin*. Moralisoinnin yhteydessä analysoimassani esimerkissä (35) on mukana samankaltaisia tarinallistamisen elementtejä kuin esimerkissä (50). Esimerkin (35) puhuja kertoo apostolien kokouksesta ja etenee kertomuksen rakenteessa eheästi positiiviseen lopputulokseen. Tässäkin esimerkissä kertomuksen ratkaisu rinnastetaan piispainkokouksen esityksen hyväksymiseen.

Esimerkissä (51) puhuja rakentaa legitimaatioargumentin omien kokemustensa pohjalle tarinallistamisen keinoilla. Hän kertoo kaksi lyhyttä tarinaa ja arvioi itse molempia.

> (51) Kysyin kerran päiväkotivierailulla viisivuotiaalta minkälainen rakennus on kirkko? No se on sellanen, jossa on plussa katolla. Tälle lapselle kirkko edusti kaikkea hyvää, myönteistä ja turvaa. Vähän toinen tilanne oli, kun piispa vieraili koululla aikanaan. Oppilaiden kyselytunnilla eräs ekaluokkalainen tyttö kysyi, hei piispa miksi sinulla on myrkkysienen merkki kaulassa? Tälle lapselle kirkko edusti jotakin pelättävää, jotakin vaaraa, jotakin turvatonta. Hyvät ystävät, piispojen esityksessä on kyse turvallisuudesta, turvasta, hyväksynnästä. On kyse siitä, miten tulevat polvet näkevät meidän kirkkomme nyt ja tulevaisuudessa. Voiko kirkossa oikeasti olla Jumalan kämmenellä? Onko oikeasti kaikille tilaa? (33)

Legitimaatioargumentin kaksi lyhyttä kertomusta toimivat positiivisena ja negatiivisena esimerkkinä. Tässä argumentissa tarinallistamiseen kuuluvat myös puhujan sanoittamat evaluoinnit eli arvioinnit. Evaluoinnilla kertoja alleviivaa sitä, miksi kertomus on tärkeä juuri tässä yhteydessä (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 154). Puhuja muotoilee kertomusten evaluoinnit identtisesti alkaviin virkkeisiin: *Tälle lapselle kirkko edusti – –*. Evaluointi jatkuu kiteyttämällä piispojen esityksen sisältö käsitteisiin turvallisuudesta, turvasta ja hyväksynnästä. Argumentissa puhujan esittämät arvioinnit johdattelevat lopussa esitettyihin kysymyksiin. Tulkitsen kysymykset retorisiksi kysymyksiksi, joihin implikoiduissa vastauksissa piispainkokouksen esityksen hyväksyminen on kysymysten ainoa ratkaisu. Kysymyksillä voi ajatella olevan tunteisiin vetoava voima. Ensinnäkin kysymykset ovat selvä intertekstuaalinen viittaus kirkolliskokousedustajien varmasti hyvin tuntemaan virteen 499, jonka sanoissa heijastuvat puhujan mainitsemat turvallisuus, turva ja hyväksyntä (Virsikirja 1986: nro 499). Toiseksi tunteisiin vetoavaa on se, että lyhyissä kertomuksissa päähenkilöinä

esiintyvät lapset. Tunteiden sisältyminen tarinallisuuteen välittyy myös seuraavasta esimerkistä.

> (52) Kuusivuotias lapseni tuli eräänä päivänä eskarista kotiin kyynel silmäkulmassa. Hänelle oli kaverien toimesta kerrottu, että kaksi miestä tai kaksi naista ei voisi mennä naimisiin. Lapsi oli asiasta kehkeytyneestä väittelystä hämmentynyt. Olimmehan kotona aina puhuneet, että jokainen saa rakastaa ja mennä naimisiin rakastamansa ihmisen kanssa. Onneksi sain todeta lapselleni, että Suomen lain mukaan avioliittoon voidaan vihkiä kaksi aikuista ihmistä, joiden sukupuolella ei ole merkitystä, kuten on ollut koko hänen elinaikansa. Se mitä en uskaltanut kertoa kuusivuotiaalle Jumalaan ja Jeesukseen lapsen lujalla uskovalle lapselleni on se, että kirkon osalta asia ei ole ihan näin itsestään selvä. Miten voisinkaan kertoa lapselleni, että hänelle niin rakas syvästi uskova ja kristitty kummitätinsä ei välttämättä voisi saada kirkollista vihkimistä omassa kotiseurakunnassaan? Kuinka selittää lapselle, että vaikka olemme opettaneet, että jokainen ihminen on yhtä arvokas, yhtä tärkeä Jumalan luoma. Tässä asiassa heitä ei voidakaan siunata omana itsenään jakamaan elämää toistensa kanssa. (231)

Lapsi on päähenkilönä myös esimerkin (52) legitimaatioargumentissa. Puhuja kuvailee tunteisiinvetoavasti, että lapsella oli *kyynel silmäkulmassa* ja että tämä *oli – – hämmentynyt.* Puhuja tuo evaluointia ja oman äänensä osaksi tarinallistamista tarkentavassa virkkeessä *Olimmehan kotona aina puhuneet – –* ja kertomusta jatkavassa virkkeessä *Onneksi sain todeta lapselleni – –.* Adverbi *onneksi* viittaa siihen, että kertomuksella olisi onnellinen loppu. Puheenvuoro kuitenkin jatkuu puhujan näkökulmasta, ja argumentti päättyy kahteen kysymyslauseeseen, joissa lapsen kytkemisen osaksi kysymystä voi nähdä tunteisiin vetoavana valintana: *Miten voisinkaan kertoa lapselleni – –; Kuinka selittää lapselle – –.* Tunteisiin vetoava elementti on myös tapa, jolla puhuja kuvaa lapsen kummitätiä. Substantiivilausekkeen edussanana on sana *kummitätinsä*. Tämä saa määritteikseen ilmaisun *hänelle niin rakas* sekä adjektiivit *uskova* ja *kristitty*, joiden määritteenä on vielä adverbi *syvästi*.

Esimerkin (52) legitimaatioargumentin jatkoa käsittelin moralisoinnin yhteydessä esimerkin (30) kohdalla. Moralisointiin yhdistyy siinä tarinallistamisen jatkuminen, kun puhuja esittää uhkakuvan siitä, että yhdenvertaisuuden maailmassa kasvavat lapset hylkäisivät eriarvoisuutta korostavan kirkon. Tunteisiin vetoava tarinallistaminen ja moralisointi johdattelevat siis kuulijoita oikeuttamaan puhujan näkemys: piispainkokouksen esitys on hyväksyttävä, jotta vältetään esitetty uhkakuva.

Ennen kuin siirryn analysoimaan kahta esimerkkiä, joissa tarinallistaminen on esityksen vastustajien käyttämä legitimaatiokeino, esittelen vielä yhden esitystä kannattavan puhujan

legitimaatioargumentin. Esimerkissä (53) narratiivi ei noudata tarkalleen kertomuksen rakennetta.

> (53) Ennen kaikkea haluan uskoa, että tämä esitys rakentaa tulevaisuudessa yhteyttä ja sitä (paljon) [0:39:55][4] peräänkuulutettua luottamustakin. Se rakentaa sitä, että kenenkään avioliitolleen Jumalan siunausta toivovan ei tarvitse tehdä sitä salaa, häpeillen tai, mikä pahinta, peläten. Rakentakaamme yhteyttä. Kaikki me rakastamme Kristusta, kaikki me luotamme Jumalan sanaan, kaikki me kuulumme samaan kirkkoon. Rakentakaamme tietä alttarille, yhteyteen, Jumalan kasvojen eteen. Alttarille, missä meidät kastetaan kolmiyhteisen Jumalan nimeen. Alttarille, missä jokainen saisi sanoa tahdon rakastamansa ihmisen kanssa. Alttarille, missä jokainen meistä murtaa samaa leipää. Alttarille, missä jokainen siunataan odottamaan ylösnousemuksen päivää. Alttarille, missä jokainen saa kohdata Kristuksen. (250)

Esimerkissä (53) legitimaatiokeinona on moralisointi, josta merkkinä on yhteyden näkeminen keskeisenä arvona. Puhuja toistaa ajatusta yhteyden rakentamisesta virke virkkeeltä. Argumentin toinen virke kytkee legitimaation yhdenvertaisuusdiskurssiin. Tähän viittaa muun muassa *-kAAn*-partikkelin sisältävä pronominimuoto *kenen**kään*** ja seuraavassa virkkeessä kolme kertaa toistuva ilmaus *kaikki me*. Tämän jälkeen puhuja tuo uutena ajatuksena alttarin yhteyden paikkana. Aiemmin toistunut *rakentaa*-verbi yhdistyy tähän ajatukseen: *Rakentakaamme tietä alttarille – –*. Seuraavat viisi virkettä alkavat kaikki samalla tavalla: *Alttarille, missä – –*. Argumentin loppupuolelle syntyy näin vaikutelma ihmisen elämäntarinasta, jossa eri elämänvaiheissa alttari on keskeinen paikka. Monikon ensimmäisen persoonan käyttö ja *jokainen*-pronominin toisto viittaavat argumentin loppupuolellakin yhdenvertaisuusdiskurssiin. Näiden toistoa sisältävien virkkeiden aikamuotona on preesens ja moduksena indikatiivi. Poikkeuksena erottuu avioliittoon vihkimiseen viittaava virke, jossa verbin modus on konditionaali. Konditionaali on tässä merkitsemässä kuviteltua asiantilaa. Narratiivi luo näillä kielen keinoilla vaikuttavan saarnapuheen mielikuvan. Yhteys jumalanpalveluksen liturgian kieleen on monikon ensimmäisen persoonan imperatiivimuodon käyttö: *Rakentakaamme yhteyttä.; Rakentakaamme tietä alttarille – –*. Tällainen toimimaan kehottaminen toistuu liturgiassa esimerkiksi rukouskehotuksessa tai ehtoollisvuorolaulussa: *Rukoilkaamme.; Kiittäkäämme Herraa, Jumalaamme* (Jumalanpalvelusten kirja 2000: 18, 23).

---

[4] Hakasulkeissa oleva lukema ei kuulu puheenvuoroon, vaan se on jäänyt pöytäkirjaan vahingossa. Lukema liittynee puheenvuorojen nauhoitukseen ja litterointiin.

Tulkitsen esimerkin (53) legitimaatiokeinon moralisoinniksi, jossa tarinallistamisen elementit ovat vahvasti läsnä. Kielelliset keinot, joita puhuja käyttää, poikkeavat normaalista kokouspuheenvuoron tyylistä. Toisto retorisena keinona korostaa kertomisen tavan vaihtumista. Puhujan kielelliset valinnat luovat mielikuvan jumalanpalveluksen kielestä.

Esityksen vastustajat hyödyntävät tarinallistamista varoittavien kertomusten kautta. Esimerkin (54) legitimaatiokeinon voisi puhujan ilmoituksen perusteella tulkita vaikutuksiin orientoituvaksi instrumentaaliseksi rationalisoinniksi: ”– – *keskityn enemmän siihen, millaisia* ***seurauksia*** *näen piispainkokouksen esityksen hyväksymisellä olevan.*” Puheenvuoron fokuksessa ovat kirkon työntekijät ja heidän valinnanvapautensa tilanteessa, jossa esitys on hyväksytty. Puhuja luo vastakkainasettelun, jonka osapuolia ovat liberaalit eli kirkon uudistajat ja konservatiivit, perinteisen virkakannan edustajat. Itsensä hän sijoittaa jälkimmäiseen ryhmään. Näistä lähtökohdista koko pitkähkö puheenvuoro on rakennettu varoittavan kertomuksen muotoon. Esimerkin (54) legitimaatioargumenttiin olen valinnut tekstijaksot, joiden kautta puheenvuoro hahmottuu riittävästi tarinallisuuden hyödyntämisenä.

> (54) Shakki on jalo peli. Siinä vastapuolen siirtoja on vaikea ennakoida, ja ne voivat yllättää. Yritän nyt omasta puolestani hahmotella, minkälaisia seuraavat siirrot saattaisivat olla, jos piispainkokouksen esitys hyväksytään. Se on selvää, että peli ei pääty. Kirkon uudistajat ovat jo tehneet selväksi sen, että esitys ei tyydytä heitä. Se on vain yksi askel kohti tavoitetta tai joidenkin mielestä jopa askel aivan väärään suuntaan. – – Arvelen, että ensimmäinen seuraus päätöksestä olisi merkittävä kirkostaeroamispiikki. Jo piispainkokouksen päätös keväällä aiheutti muutaman tuhannen kirkon jäsenen eron. – – Ensimmäiset vakavammat seuraukset seurakunnissa saattavat kuitenkin toteutua varsin pian, kun uuden kirkkojärjestyksen mallia ruvetaan testaamaan, ja jossain pienemmässä seurakunnassa, jossa työntekijät ovat perinteisellä kannalla, samaa sukupuolta oleva pari pyytää kirkollista vihkimistä. – – Perinteisen kannan edustajien nähdään olevan työrajoitteisia - termi, jota meistä perinteisen virkakannan edustajista käytettiin silloin, kun meitä vielä suvaittiin seurakuntapappeina. Ja tämä väistämättä näkyy rekrytoimisissa. Kahden rinnakkaisen avioliittonäkemyksen välinen jännite heijastuu käytännön seurakuntatyöhön, ja paine ottaa seuraava askel kasvaa. Ja kirkolliskokouksessa jo aika pian tehdään aloite siitä, että kirkkojärjestyksestä jätetään pois maininta miehen ja naisen välisistä liitoista. Välittömästi kirkolliskokouksen hyväksyttyä piispainkokouksen esityksen alkaa myös kehitys, jonka seuraukset näkyvät kirkossa vasta vuosien viiveellä. Seuraavissa seurakuntavaaleissa kirkosta eronneet konservatiivit eivät luonnollisesti ole enää äänivaltaisia, mikä näkyy seurakuntavaalien ja sen seurauksena seuraavan kirkolliskokousvaalin tuloksessa. – – Vaikka piispat onnistuisivatkin vakuuttamaan, että omantunnonsuoja pysyy, kirkkoherraksi ei voisi edetä. Tämän seurauksena kirkon työhön valmistuu pian enää vain niitä, jotka hyväksyvät uuden avioliittonäkemyksen. Vähän kerrassaan vanhojen, merkittäviltä osin konservatiivisten työntekijöiden jääessä eläkkeelle heidän tilalleen tulee nuoria liberaaleja. Muutaman vuosikymmenen jälkeen kirkko on

> puhtaasti liberaali, eikä ainoastaan avioliittokäsityksen suhteen vaan muutenkin. Kirkon liberaalit ovat onnistuneet toteuttamaan ohjelmansa. Kirkko on puhdistettu konservatiiveista. Muutaman siirron kuluttua tilanne on shakkimatti. Sellaista tulevaisuutta en toivo. Kiitos. (171)

Yksi esimerkin (54) kertomusta eteenpäin vievä keino on shakki-metaforan hyödyntäminen. Puhujan kertomuksen shakkipelissä on kyse piispainkokouksen ehdotuksen käsittelyä laajemmasta asiasta: *– – minkälaisia* ***seuraavat siirrot*** *saattaisivat olla, jos piispainkokouksen esitys hyväksytään.* Esityksen hyväksyminen vertautuu siis vain yhteen siirtoon shakkilaudalla. Todelliseen päämäärään pyrkimisen ja siirtojen jatkumisen puhuja ilmaisee shakki-metaforan avulla: *Se on selvää, että* ***peli ei pääty****. Siirto*-sanan merkityksessä puhuja käyttää myös etenemistä tai toimenpidettä kuvaavaa sanaa *askel* (KS, *askel*): *Se* [esitys] *on vain yksi* ***askel*** *kohti tavoitetta – –*; *– – paine ottaa* ***seuraava askel*** *kasvaa*. Kertomus päättyy shakkipelin viimeisen siirron seurausta, pelin päättymistä, merkitsevällä ilmaisulla: *Muutaman siirron kuluttua tilanne on* ***shakkimatti***.” Shakki-metafora tuo tarinallistamiseen kategorisoinnin, jossa kertomuksen toimijat kuvataan häviäjiksi ja voittajiksi. Vaara, Tienari ja Laurila (2006: 367) laajentavat van Leeuwenin ajatusta tarinallistamisesta juuri tähän tapaan.

Kertomuksen juonellinen eheys tulee esiin myös siinä, miten tapahtumat järjestyvät ajallisesti peräkkäin (ks. esim. Pietikäinen & Mäntynen 2019: 150). Puhuja kuvaa kertomuksessa tapahtumien etenemisen kolmella tasolla. Ensinnäkin tapahtumia kuvataan lyhyesti kirkon jäsenten näkökulmasta. Järjestysnumero osoittaa siihen, että seurauksia on useampia: *– –* ***ensimmäinen*** *seuraus päätöksestä olisi merkittävä kirkostaeroamispiikki.* Puhuja legitimoi oletetun seurauksen samankaltaisella aiemmin tapahtuneella tilanteella: ”***Jo*** *piispainkokouksen päätös* ***keväällä*** *aiheutti muutaman tuhannen kirkon jäsenen eron.*” Partikkeli *jo* ei varsinaisesti liity ajanilmaukseen *keväällä*, vaan substantiivilausekkeeseen *piispainkokouksen päätös*. Partikkeli kuitenkin vahvistaa lauseen temporaalista tulkintaa. (VISK § 850.)

Toiseksi tapahtumat etenevät työntekijöiden ja seurakuntatason näkökulmasta. Tämän tason kuvaaminen alkaa myös järjestysluvulla: ***Ensimmäiset*** *vakavammat seuraukset seurakunnissa saattavat kuitenkin toteutua* ***varsin pian*** *– –*. Tässäkin ajan ilmauksella, *varsin pian*, autetaan kuulijoita hahmottamaan tapahtumien kulkua. Kerronnan aikamuoto on futuurinen. Konditionaalilla puhuja ilmaise tulevaa aikaa, kuviteltua asiantilaa: *– – ensimmäinen seuraus päätöksestä* ***olisi*** *– –*. Tämän jälkeen kertomus etenee preesensmuotoisten verbien avulla:

Perinteisen kannan edustajien ***nähdään olevan*** *työrajoitteisia – –*; *Ja tämä väistämättä* ***näkyy*** *rekrytoimisissa.*; *– – jännite* ***heijastuu*** *käytännön seurakuntatyöhön – –*; *Ja kirkolliskokouksessa jo aika pian* ***tehdään*** *aloite – –*. Preesensmuotoiset lauseet ovat tulkittavissa futuurisiksi, vaikka niissä ei esiinnykään esimerkiksi tulevan ajan adverbiaaleja: kertomus etenee kuvitellussa tulevaisuudessa.

Kolmas taso, jolla kertomuksen tapahtumat samaan aikaan etenevät, ilmaistaan järjestysluvun sijaan heti tapahtuvaa toimintaa kuvaavalla adverbilla: ***Välittömästi*** *kirkolliskokouksen hyväksyttyä piispainkokouksen esityksen alkaa myös kehitys – –*. Tällä tasolla puhuja viittaa esityksen hyväksymisen vaikuttavan konservatiiveiksi orientoituvien luottamushenkilöiden vähenevään määrään. Kerronta etenee jälleen futuuria ilmaisevien preesensmuotoisten verbien avulla: *– – kirkosta eronneet konservatiivit* ***eivät*** *luonnollisesti* ***ole*** *enää äänivaltaisia, mikä* ***näkyy*** *– –*.

Kertomuksen loppupuolella näkökulma siirtyy vielä kirkon työntekijöihin. Aikamuoto säilyy tulevassa ajassa, johon viitataan jälleen ensin konditionaalimuodoilla: *Vaikka piispat* ***onnistuisivatkin*** *vakuuttamaan, että omantunnonsuoja pysyy, kirkkoherraksi* ***ei voisi*** *edetä.* Tämän jälkeen kerronta jatkuu edeltävien jaksojen tapaan preesensissä. Useiden virkkeiden mittaiset jaksot, joissa preesensmuotoisilla lauseilla on futuurinen merkitys, luovat vaikutelman kertojasta, joka raportoi ikään kuin silminnäkijänä tulevaisuudessa varmoina tapahtuvia asioita. VISK (§ 1529) mainitsee, että preesensillä voidaan viitata myös menneeseen aikaan. Tämä niin sanottu dramaattinen preesens siirtää näkökulman menneen tilanteen aikaiseksi, jolloin puhuja puhuu ikään kuin läsnäolijana menneessä tilanteessa. Esimerkissä (54) preesensin avulla esitetään tuleva tilanne, jossa kertoja tuntuu olevan läsnä, vaikka se ei ole vielä toteutunut.

Puhuja kiteyttää kertomuksen loppuratkaisun kahteen virkkeeseen, joissa aikamuotona on perfekti: *Kirkon liberaalit* ***ovat onnistuneet*** *toteuttamaan ohjelmansa. Kirkko* ***on puhdistettu*** *konservatiiveista.* Tässä kohtaa kertomus etenee vieläkin tulevaisuudessa. Virkkeet ovat puhujan, silminnäkijän, kommentteja tilanteessa, joka ei ole vielä toteutunut. Perfekti kuvaa tulevaisuudessa tapahtunutta päättynyttä toimintaa. Puheenvuoron viimeisessä virkkeessä tapahtuu kertomuksen arviointi ja siirtyminen nykyhetkeen. Virkkeessä ilmenee vielä puhujan tarinallistamalla esittämä näkemys piispainkokouksen esityksen hyväksymisestä: *Sellaista tulevaisuutta en toivo*. Puhujan näkökulmasta tarkasteltuna esimerkin (54) viesti on, että piispainkokouksen esitystä ei tule hyväksyä. Tarinallistamisen keinoin esitetty argumentointi

maalailee sellaisen uhkakuvan, että kertomusta voisi luonnehtia varoittavan kertomuksen lisäksi dystopiaksi.

Esimerkki (55) rakentuu sekin varoittavan kertomuksen muotoon. Se on samalla esimerkki van Leeuwenin (2007) mainitsemasta tarinallisuuden muodosta, jossa toimijoiden tai toiminnan piirteet käännetään toiseen muotoon. Kertomuksessa ihmisten esittäminen eläinhahmoina on yksi tällainen keino. (Mt.: 106.)

> (55) Piispainkokouksen esityksessä todetaan lyhennettynä: "Yhtä mieltä ollaan siitä, että ketään ei tule pakottaa muuttamaan avioliittokäsitystään eikä toimimaan vastoin vakaumustaan." Olen käyttänyt esityksestä vanhaa nimitystä, variksen vala. Vapaasti muistellen: ”Tule puhelemaan mukavia asioita”, sanoi varis sammakolle. ”En tule, sinä kraappaat.” ”Tule vain, en krappaa, minä vannon.” Kun sammakko tuli, varis nappasi sen heti suuhunsa. ”Missä vala, missä vala?” sammakko huusi vielä kurkustakin. ”Vala on vatsassa”, varis vastasi. (159)

Legitimaatioargumentti alkaa lainauksella piispainkokouksen esityksen tekstistä.[5] Tämä luo kertomuksen kehyksen, jolle puhuja antaa vanhan eläinsadun nimen, Variksen vala[6]. Puhuja kertoo omin sanoin sadun, jossa perinteisen avioliittokäsityksen omaavat kirkon työntekijät rinnastuvat epäilevään sammakkoon. Sadun varis edustaa piispainkokouksen esitystä tai sen laatijoita, piispoja. Sadussa sammakko ei uskalla luottaa variksen sanoihin ja käyttää puhujan kertomuksessa verbiä *kraapata*. Suomen murteiden sanakirja (SMS) antaa verbille muun muassa merkitykset ´siepata´, ´temmata´ ja ´kaapata´ (SMS, *kraapata*). Vaikka sadun varis vannoi, ettei sieppaa sammakkoa, näin kuitenkin tapahtui.

Satu on tarina väärästä valasta. Vastaus miksi-kysymykseen on tämän esimerkin tapauksessa, että esitystä ei pitäisi hyväksyä, koska sen sisältämiin lupauksiin ei voi luottaa. Puhuja legitimoi näkemyksensä tarinallistamista ja eläinhahmoja hyödyntämällä. Esimerkin (55) puhujan puheenvuoron välittömän jatkon esittelin esimerkissä (41). Siinä toistuu ilmaus *variksen vala*. Puhuja viittaa siis edellä kertomaansa tarinaan ja käyttää tarinallisuutta legitimaatiokeinona vaikutuksiin orientoituvan instrumentaalisen rationalisoinnin ohella.

Aineistossani tarinallistamista käyttivät legitimaatiokeinona sekä esityksen kannattajat että vastustajat. Esityksen kannattajien legitimaatiokeinona tarinallistamiseen yhdistyivät

---

[5] Lainauksessa on yhdistelty kahden virkkeen sisältöä: ”Yhtä mieltä ollaan myös siitä, että pyrkimys alistaa, eristää, erottaa tai nujertaa vastakkaisella kannalla oleva kirkon työntekijä, jäsen tai hengellinen liike ei ole oikea ratkaisu. Ketään ei tule pakottaa muuttamaan avioliittokäsitystään eikä toimimaan vastoin vakaumustaan.” (Piispainkokouksen esitys 1/2024: 11.)

[6] Variksen vala löytyy puheenvuoroa hieman pidemmässä muodossa esimerkiksi teoksesta Suomen lasten eläinsadut (1997), Otava.

tunteisiin vetoavat elementit. Tarinallistamisen saattoi tunnistaa myös tyylipiirteiden hyödyntämisestä. Esityksen vastustajat kertoivat näkökulmastaan käsin varoittaviksi tarinoiksi luokiteltavia kertomuksia. Näissä hyödynnettiin muun muassa metaforisuutta, aikamuotojen vaihtelua ja asioiden symbolista esittämistä. Tarinallistamiseen yhdistyi kaikissa esimerkeissä muitakin legitimaatiokeinoja.

4.5 Legitimaatiotapojen yhdistelmät

Esittelemissäni esimerkeissä on tullut esille se, että legitimaatiolle on ominaista eri tapojen yhdistyminen samassa legitimaatioargumentissa. Ensinnäkin van Leeuwenin määrittelemät neljä legitimaatiotapaa voivat esiintyä keskenään erilaisina kombinaatioina. Esimerkissä (36) esittelin päämäärään orientoituvaa rationalisointia. Legitimaatioargumentissa päämääräksi ilmaistiin ykseys, jonka kautta moralisointi yhdistyi rationalisointiin. Samassa esimerkissä sana kompromissi vihjasi yhdenvertaisuusdiskurssiin. Kompromissi tarkoittaa sovitteluratkaisua, jolla ristiriita ratkaistaan (KS, *kompromissi*). Erilaiset avioliittokäsitykset olisivat piispainkokouksen kompromissiesityksen hyväksymisen jälkeen yhdenvertaisia.

Toiseksi on mahdollista, että legitimaatio tapahtuu yhdistelemällä yhden legitimaatiotavan eri alalajeja. Jälkimmäinen tapa oli käytössä esimerkissä (4), jossa puhujan legitimaatio tukeutui erilaisten auktoriteettien varaan. Auktoriteetteja samassa legitimaatioargumentissa olivat kirkko instituutiona, Raamattu, Jeesuksen persoona, kirkkojärjestys ja siihen kirjattu tunnustuspykälä sekä perustevaliokunta hallinnollisena toimijana.

Havainnollistan legitimaation moniulotteisuutta esittelemällä seuraavaksi kaksi esimerkkiä, joissa esiintyvät molemmat yhdistelytavat. Esimerkin (56) puhuja pohtii puheenvuorossaan esityksen hyötyjä ja haittoja. Tämän legitimaatioargumentin pohjalta hänen voi tulkita vastustavan piispojen esitystä.

> (56) Itse ajattelen ainakin nyt esitetyn pohjalta, että kirkkojärjestykseen ei tule kirjata oikeutta syrjiä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä. Ihmisiä vahingoittavia Raamatun tulkintoja ei tule vahvistaa kirjaamalla ne omantunnon kysymyksiksi. (41)

Verbi *syrjiä* ja ihmisiä vahingoittavista Raamatun tulkinnoista puhuminen toimivat vihjeinä eriarvoisuuden diskurssista, jolla puhuja legitimoi näkemystään. Moralisointi on siis yksi legitimaatiotapa tässä esimerkissä. Verbi *syrjiä* viittaa myös esityksen hyväksymisen vaikutuksiin. Viimeisen virkkeen sanamuoto *kirjaamalla* taas on keinoihin orientoitumisen merkki. Rationalisoinnin voisi purkaa muotoon: ”Esitystä ei tule hyväksyä, koska sen

sanamuotojen kirjaaminen kirkkojärjestykseen antaa oikeuden syrjintään.” Legitimaatioargumentissa yhdistyvät siis rationalisoinnin eri muodot. Moralisointi taas hahmottuu rationalisoinnin keinoksi.

Tarinallistamiseen sisältyy aina jokin toinen legitimaatiotapa. Edellisen alaluvun esimerkeissä puhujat hyödynsivät tarinallistamista eri tavoin. Esimerkissä (57) kertomuksen kertomisen tarkoitus on liittää Raamattu legitimaatioargumenttiin ja tuoda kertomuksesta poimittu käärme metaforana nykyhetkeen.

> (57) Käärme aloitti Eevan houkuttelun kohtalokkaaseen Jumalan tahdon vastaiseen toimintaan sanomalla "Onko jumala todella sanonut?". Torjummehan me tuon saman käärmeen kuiskuttelun, emmehän me hylkää Raamatun selkeää opetusta avioliitosta, joka on kelvannut kirkollemme vuosituhansia. Raamatun, joka siis on oman tunnustuksemme mukaisesti Jumalan puhetta meille. (49)

Legitimaatioargumentissa Raamatun kertomus yhdistyy avioliittoasian käsittelyyn seuraavien ilmausten avulla: ***Torjummehan me*** *tuon saman käärmeen kuiskuttelun,* ***emmehän me hylkää*** *Raamatun selkeää opetusta avioliitosta* – –. Puhuja vetoaa kuulijoihin liittämällä verbeihin liitepartikkelin *-hAn*. VISK (§ 830) määrittelee tällaisen verbialkuisen lausuman kehotukseksi tai pyynnöksi, jolla haetaan vastaanottajalta samanmielisyyttä. Tällä keinolla puhuja siirtyy kertomuksesta kokoushetkeen: legitimaatioargumentissa piispojen esitys vertautuu kertomuksen ”käärmeen kuiskutteluun”. Esimerkin (2) auktorisointia havainnollistava argumentti oli saman puhujan puheenvuoron alkupuolelta. Tässä yhteydessä myöhemmin auktorisoinnin merkit toistuvat: Raamatun opetusta avioliitosta kuvataan adjektiivilla *selkeä*. Argumentin lopussa auktorisoinnin tukena viitataan vielä Jumalaan. Näiden lisäksi auktorisointikeinona on pitkään perinteeseen viittaaminen substantiivilla *vuosituhansia.* Tarinallistamisen välityksellä puhuja tuo legitimaatioargumenttiin erilaiset auktorisointitavat – Raamatun, Jumalan ja tradition.

5 Yhteenveto ja päätelmät

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut tapoja, joilla kirkolliskokousedustajat pyrkivät oikeuttamaan omia näkemyksiään kahden rinnakkaisen avioliittokäsityksen kirjaamisesta kirkkojärjestykseen. Kysymystä samaa sukupuolta olevien vihkimisestä on käsitelty päätöksenteon tasolla kirkolliskokouksessa ja eduskunnassa pitkin 2000-lukua. Oma aineistoni vahvisti ennakkokäsitystä siitä, että argumentointiin ei sinänsä ole tullut matkan varrella mitään uutta. Tätä ajatusta myös sanoitettiin useammassa puheenvuorossa. (Vrt. esim. Nordbäck 2023; Tuominen 2021.) Argumentointitapojen toistuvuudesta huolimatta Theo van Leeuwenin legitimaatioteoria tarjosi uudenlaisen lähestymistavan ja näkökulman aiheeseen. Aiheeseen liittyvä aiempi tutkimus on käyttänyt ennemminkin argumentaatioanalyysin keinoja.

Ensimmäiset tutkimuskysymykseni kohdistivat huomion aineistosta löytyviin legitimaatiotapoihin ja ne paljastaviin kielenpiirteisiin. Aineistostani löytyi esimerkkejä kaikista van Leeuwenin määrittelemistä legitimaatiotavoista. Esittelen seuraavaksi päätelmäni yhteenvetona legitimaatiotapa kerrallaan. Vastaan jokaisen tavan kohdalla myös toiseen tutkimuskysymykseeni, esityksen kannattajien ja vastustajien käyttämien legitimaatiotapojen mahdollisiin eroihin ja yhtäläisyyksiin.

Puheenvuoroista löytyi paljon esimerkkejä erilaisista auktorisointitavoista. Raamatun auktoriteettiin viittaaminen oli keskeinen legitimaatiokeino. Oletinkin tämän näkyvän kirkolliskokouskontekstissa tunnustuspykälästä nousevana seikkana. Sekä vastustajat että kannattajat vetosivat näkemyksissään Raamattuun. Tämä selittyy sillä, että osapuolet tulkitsevat Raamattua eri tavoilla ja perustavat legitimaation esimerkiksi eri Raamatun kohtiin. Erilaisten auktoriteettien mainitseminen samassa legitimaatioargumentissa oli yleistä. Esimerkiksi Jeesus esiintyi auktoriteettina yhdessä Raamattuun tai traditioon vetoamisen kanssa. Tällä tavalla puhujat tukevoittivat auktorisointia.

Auktorisoinnin yhteydessä van Leeuwen (2007: 95–96) toteaa lauseiden rakentuvan yleensä kommunikaatioprosessiin liittyvän lauseen muotoon. Nimesin lausetyyppejä SF-kieliopin termein verratakseni van Leeuwenin havaintoja suomenkieliseen aineistooni. Aineistosta löytyi vastaavanlaisia esimerkkejä: *Jeesus* ***perusteli****, meidän vapahtajamme* ***sanoo****, Jeesus* ***opetti****, hän [Jeesus]* ***alleviivaa***. Sen sijaan etenkin vastustajien puheenvuoroista nousi esiin luonnehtivia suhdelauseita, jotka rakentuivat *olla*-verbin ympärille. Monikäyttöisenä

lausetyyppinä (VISK § 891) tällaiset lauseet ovat kopulalauseita, joissa on mukana adjektiivipredikatiivi. Adjektiivit liittyivät auktoriteetin esittämiseen vakuuttavana: *Raamattu on **selkeä**, Raamattu on **yksituumainen**.* Modaalisena lausetyyppinä nämä lauseet ovat vastustajien auktorisointia kuvaavia väitelauseita.

Kannattajien auktorisointityyli oli erilaisten verbivalintojen kautta usein pohdiskelevampaa. Modaaliverbin *voida* käyttäminen oli yksi tällainen verbivalinta. Kannattajien auktorisoinnissa oli myös usein elementtejä, joilla puhuja ilmaisi legitimaation perustuvan omaan näkemykseensä tai asiantuntijuuteensa: *Ja **minä** todellakin **näen** – –; **Uskon**, että Jeesus asettuisi – –; Olen keskustellut – –; Olen työni kautta ymmärtänyt – –.* Näillä keinoilla legitimaatiosta puuttuu väitelauseen ehdottomuus, asian esittäminen totena tai epätotena. Yhtenä auktoriteettina kannattajat vetosivat sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluviin henkilöihin ja nuorten ryhmään. Puhujat esittivät näihin ryhmiin kuuluvien henkilöiden mielipiteitä auktorisoinnin tukena. Legitimaatio tukeutui silloin siihen, että näiden ryhmien edustajat pääsääntöisesti ovat samaa mieltä kuin puhuja. Tätä korostettiin esimerkiksi kvanttoripronominien *usea* ja *moni* tai ilmauksen *suurin osa nuorista* avulla.

Esimerkkiin tai malliin vetoaminen auktorisointikeinona esiintyi myös Norjan kirkkoon vetoavissa argumenteissa. Näissä puheenvuoroissa kannattajilla esiintyi muiden kirkkojen, muut-ryhmän, esittäminen pronominirakenteiden avulla suurena ja sitä kautta vakuuttavana: *kaikissa muissa; hyvin monissa muissa*. Puhujan omia arvioita ilmaisevat *luulla*- ja *uskoa*-verbit kuuluivat tässä yhteydessä poikkeuksellisesti vastustajien verbivalintoihin. Auktorisoinnin kohdalla omia arvioita asiasta kuvaavat kielenpiirteet olivat siis käytössä molemmilla ryhmillä. Verbien *luulla* ja *uskoa* avulla puhuja voi ottaa auktorisoinnin legitimaatiokeinokseen, vaikka verbivalinnat jättävätkin itse asiantilan puhujan arvioinnin varaan.

Moralisoinnin paljastavia vihjeitä puheenvuoroissa olivat erilaiset adjektiivit, joilla puhujat luonnehtivat piispainkokouksen esitystä. Adjektiivit esiintyivät usein kopulalauseiden tai luonnehtivien suhdelauseiden predikatiiveina. Tulkitsin myös erilaiset esitystä kiittelevät ilmaisut moralisoinnin merkeiksi, samojen arvojen jakamiseksi. Esityksen kannattajien puheenvuoroissa moralisointia rakennettiin yhdenvertaisuuden, eriarvoisuuden ja ykseyden diskurssien avulla. Näissä argumenteissa esiintyi toistuvasti konditionaalimuotoisia verbejä ja modaaliverbi *voida*. Esimerkin (30) nesessiivirakenne *meidän on vihittävä* oli yksittäinen poikkeus vaativamman kuuloisesta esityksen kannattajan legitimaatiopuheesta.

Yhdenvertaisuusdiskurssissa mainittujen verbimuotojen lisäksi tyypillistä oli tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvien sanojen sekä kvanttoripronominien *koko* ja *kaikki* esiintyminen. Aiemmassa tutkimuksessakin universaalien kvanttoripronominien on todettu liittyvän yhdenvertaisuuden ilmaisemiseen poliittisessa kontekstissa. Esimerkiksi Olkun (2023: 22) opinnäytetyössä on vastaava havainto ja viittauksia muihin tutkimuksiin. Kvanttoripronomineja käytettiin myös eriarvoisuuden diskurssin rakentamiseen. Tässä diskurssissa kirkon nykytilannetta kuvattiin luonnehtivissa suhdelauseissa muun muassa adjektiiveilla *vaikea, ongelmallinen, sekava, hajottava* ja *keskeneräinen*. Ykseyden diskurssissa ykseyden ajatus limittyi moralisoinnin ohella vaikutuksiin orientoivaan rationalisointiin.

Aineistosta löytyi myös esimerkkejä, joissa moralisointi ilmeni analogian käyttämisenä. Avioliittokysymys rinnastettiin esimerkiksi keskusteluun ihmisten ihonväristä. Myös auktorisoinnin yhteydessä mainittu Norjan kirkko ja kauempana historiassa tapahtunut apostolien kokous toimivat rinnastuksen osapuolina. Kielellisesti rinnastus tapahtui *kuin*-rakenteiden ja *-kin/-kAAn* -liitepartikkelien avulla.

Moralisointi näyttäytyi esimerkkien kautta lähinnä esityksen kannattajien legitimaatiokeinona. Piispainkokouksen esitykseen tuotu samaa sukupuolta olevien henkilöiden avioliitto ja siihen liittyvät arvot eivät kuulu vastustajien arvomaailmaan. Tämä selittää sen, että vastustajien on käytettävä toisenlaisia legitimaatiotapoja. Asioiden esittäminen luonnollisina on van Leeuwenin (2007) mukaan yksi moralisoinnin erityinen muoto. Luonnollistaminen kumoaa moraalisen ja kulttuurisen järjestyksen luonnonjärjestyksellä. (Mt.: 99.) Luonnollisuuden korostamista en kuitenkaan vastustajien puheenvuoroissa varsinaisesti havainnut, ellei sellaiseksi lasketa auktorisoinnin yhteydessä tapahtuvaa viittaamista luomiskertomuksesta nousevaan miehen ja naisen väliseen liittoon kuten esimerkissä (4).

Rationalisointi legitimaatiotapana on van Leeuwenin (2007: 100) mukaan riippuvainen moralisoinnista. Tämä näkyi myös kirkolliskokouspuheenvuoroissa. Piispojen esityksessä avioliittokeskusteluun liitettiin ajatus kirkon ykseydestä. Ykseys orientoitui siis jo lähtökohtaisesti päämääräksi. Puheenvuoroissa vaikutuksiin orientoituminen instrumentaalisen rationalisoinnin muotona oli kuitenkin yleisempää. Sekä kannattajien että vastustajien legitimaatioargumenteissa vaikutuksiin orientoituminen näkyi mahdollisuutta ilmaisevissa kielenpiirteissä. Tällaisia piirteitä olivat konditionaalin käyttö ja *jos*-lause kuvitellun asiantilan merkkeinä. Keinoihin orientoituva rationalisointi oli kannattajien

käyttämä legitimaatiotapa, jonka tuntomerkkejä olivat *mAllA*-rakenne ja *kautta*-postpositio. Tässä yhteydessä myös yhdenvertaisuusdiskurssi liittyi rationalisointiin. Partikkeli *jo* esiintyi korostamassa totuutena näyttäytyvää asioiden tilaa.

Yhdenvertaisuusdiskurssi oli läsnä myös teoreettista rationalisointia sisältävissä legitimaatioargumenteissa. Sanatason vihjeitä tästä olivat puhe tasa-arvosta, demokratiasta ja sukupuolineutraaliudesta sekä *sama*-pronominin toistaminen. Asioiden esittäminen totuuksina muotoiltiin eksplisiittisinä ilmauksina: *niin se ei muuta sitä, että*; *Tosiasia on, että*; *se on aivan varmaa*. Tyypillisiä olivat myös lauserakenteet, joissa legitimaation peruste ilmaistiin *että*-lauseessa tai *koska*-lauseessa. Kannattajien puheenvuoroista löytyi enemmän esimerkkejä erilaisista rationalisoinnin tavoista. Teoreettista rationalisointia, jossa vedotaan totuuksiin ja luonnollisuuteen, havaitsin vastustajien auktorisointitavassa. Tähän liittyi asiantilan totena tai epätotena esittävien väitelauseiden esiintyminen. Rationalisoinnin ja moralisoinnin yhdistyminen näyttäytyi esimerkeissä monimutkaisena kudelmana.

Tarinallistaminen, ei sekään, esiinny koskaan puhtaana legitimaatiotapana. Kertomuksen keinojen kautta puhuja voi vedota auktoriteetteihin, arvoihin tai tosiasioihin. Tarinallistaminen tuli selkeimmin esiin varoittavien tarinoiden muotoon rakennetuissa vastustajien legitimaatioargumenteissa. Näissä luotiin jopa dystooppista tulevaisuuden kuvaa. Kielellisiä keinoja kertomuksissa olivat metaforien käyttäminen, aikamuotojen vaihtelu ja ihmisten vertaaminen eläinhahmoihin. Kannattajien tarinallistamista hyödyntävissä puheenvuoroissa kertomuksen loppuratkaisu jäi usein avoimeksi. Kertomukset päättyivät esimerkeissä retorisiin kysymyksiin. Näissä kertomuksissa päähenkilöinä esiintyivät lapset, mitä pidin tunteisiinvetoavana elementtinä. Tunteisiin vetoaminen konkretisoitui myös sanatasolla.

Tarinallistaminen ei tässäkään aineistossa tarkoittanut aina kertomuksen rakenteen täydellistä esiintymistä legitimaatioargumentissa. Aineistosta löytyi esimerkiksi lyhyitä viittauksia Raamatun kertomuksiin. Kertomus saattoi olla puheenvuorossa sitä kautta legitimaation tukena. Määrittelin tarinallistamiseksi myös legitimaatioargumentin, jossa puheen tyyli poikkesi normaalista kokouspuheesta. Tässä esimerkissä jumalanpalveluksen kielelle ominaiset piirteet, kuten monikon ensimmäisen persoonan imperatiivimuodon käyttö ja toisto retorisena keinona, toimivat vihjeinä tarinallistamisen hyödyntämisestä.

Tutkielmani esimerkeissä on enemmän esityksen kannattajien legitimaatioargumentteja. Tämä ei ole ollut tietoinen valinta, vaan olen poiminut esimerkkejä havainnollistamaan erilaisia

legitimaatiotapoja. Toisinaan olen halunnut kuvata jonkin ilmiön laajempaa esiintymistä aineistossa useammalla esimerkillä samasta asiasta. Jokaisen esimerkin kautta legitimaatiotapoihin tulee kuitenkin jokin uusi asia tai näkökulma. Kannattajien esimerkkien suurta määrää selittää osaltaan se, että kannattajat käyttivät istunnoissa enemmän puheenvuoroja. Kokousasetelmassa vastustajat puolustavat kirkon voimassaolevaa avioliittokäsitystä. Kannattajat taas puhuvat kirkkojärjestyksen muuttamisen puolesta. Katson tämänkin seikan selittävän esimerkkieni määrällistä jakautumista: muutoksen legitimointi vaatii monipuoliset perustelut ja siten erilaisten legitimaatiotapojen hyödyntämistä. Vastustajien legitimaatiotavoissa auktorisointi korostuu määrällisesti.

Kirkolliskokouskontekstissa puheenvuorot seuraavat toisiaan ilman, että puhujien välille syntyy selvää dialogia. Toisen puhujan legitimaatioon viittaaminen oli aineistossa harvinaista. Puhujat käyttivät istunnossa pääsääntöisesti yhden puheenvuoron. Tästä syystä puheenvuorot olivat pikemminkin puhujan oman näkemyksen legitimointia eri tapoja yhdistelemällä kuin vastakkaisen näkemyksen syyttelevää delegitimointia. Tulkitsen tämän merkiksi piispojen toivomasta kunnioittavasta keskustelusta.

Käyttämäni aineisto tarjoaisi mahdollisuuksia tarkastella legitimaatiota toisenlaisista näkökulmista. Yksi tällainen mahdollisuus olisi tutkia erityisesti puhujan henkilökohtaisen asiantuntijuuden käyttämistä legitimaatiokeinona. Aineistosta löytyi esimerkkejä, joissa puhujat toivat legitimaatioon persoonansa verbien *uskoa, luulla* tai *nähdä* kautta. Toisaalta puhujat vetosivat kokemukseen tai ammattitaitoon. Retoriikan ja argumentaation keinoista legitimaatiotavaksi ja uudeksi lähestymistavaksi voisi nostaa myös tunteisiin vetoamisen tarkemman tarkastelun. (Ks. esim. Reyes 2011.) Aineistoni kohdalla mielenkiintoinen tutkimuskohde voisi olla myös piispojen esityksessä mainittu kunnioittavan keskustelun käsite ja siihen liittyvät kielenpiirteet.

Aineistoni koostui kevään 2024 kirkolliskokousistunnoissa käytetyistä puheenvuoroista. Syyskauden istunnoissa avioliittokäsityksistä ei keskusteltu; asia oli vielä valiokuntakierroksella. Keväällä 2025 piispojen esitys on todennäköisesti jälleen esityslistalla. Kriittinen diskurssintutkimus, jonka alle legitimaation tutkiminen kuuluu, korostaa kielen ja vallan liittymistä yhteen. Tulevaisuus näyttää, keiden legitimaatioargumentit voittavat taistelun rinnakkaisten avioliittokäsitysten kirjaamisesta kirkkojärjestykseen.

Lähteet

Aineslähteet

Domus-julkaisu. Kirkolliskokouksen asiakirjat. [Asianhallintajärjestelmä.] Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Saatavissa: https://domus.evl.fi:8443/ktwebscr/khakhaku_tweb.htm

Kirkolliskokouksen pöytäkirja 15.5.2024 09:00. Puheenvuorot 32–49. Saatavissa: https://domus.evl.fi:8443/ktwebscr/fileshow?doctype=3&docid=2869545&version=0

Kirkolliskokouksen pöytäkirja 16.5.2024 09:00. Puheenvuorot 159–175. Saatavissa: https://domus.evl.fi:8443/ktwebscr/fileshow?doctype=3&docid=2869553&version=0

Kirkolliskokouksen pöytäkirja 16.5.2024 14:30. Puheenvuorot 228–235. Saatavissa: https://domus.evl.fi:8443/ktwebscr/fileshow?doctype=3&docid=2869557&version=0

Kirkolliskokouksen pöytäkirja 16.5.2024 18:00. Puheenvuorot 247–273. Saatavissa: https://domus.evl.fi:8443/ktwebscr/fileshow?doctype=3&docid=2869563&version=0

Muut lähteet

Alkkiomäki, Tiia – Syrjälä, Henna – Leipämaa-Leskinen, Hanna – Ellonen, Elina 2024. Critical discourse analysis of fast fashion companies' legitimation strategies on Instagram. *Consumption Markets & Culture,* 1–17. Taylor & Francis Group. Saatavissa: https://doi.org/10.1080/10253866.2024.2390864

Antila, Jaakko Olavi 2017. *Kansankirkko ristipaineessa – Suomen luterilainen kirkolliskokous 1974–2011*. [Digitaalinen versio.] SKS, Helsinki. Saatavissa: http://dx.doi.org/10.21435/skst.1407

Blommaert, Jan 2005. *Discourse – A Critical Introduction.* Cambridge University Press, Cambridge.

Chilton, Paul 2003. *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*. Routledge, Lontoo.

van Dijk, Teun A. 1998: *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. SAGE Publications, Lontoo.

Fairclough, Norman 1992: *Discourse and Social Change*. Polity Press, Cambridge.

Fairclough, Norman 2003: *Analysing Discourse – Textual analysis for social research*. [Digitaalinen versio.] Routledge, Lontoo.

Halliday, Michael Alexander Kirkwood 2014. *Halliday's introduction to functional grammar*. Neljäs painos, uud. Christian Matthiessen. Routledge, Lontoo.

Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi 2016. Diskurssianalyyttisen tutkimuksen kartta. Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen *Diskurssianalyysi – Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*, s. 267–310. Vastapaino, Tampere.

Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero 2016. Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyyttiset käsitteet. Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen *Diskurssianalyysi – Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*, s. 25–50. Vastapaino, Tampere.

Juhila, Kirsi 2016. Tutkijan positiot. Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen *Diskurssianalyysi – Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*, s. 411–444. Vastapaino, Tampere.

Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero 2016. Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen *Diskurssianalyysi – Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*, s. 445–463. Vastapaino, Tampere.

Jumalanpalvelusten kirja 2000. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja I. [Verkkodokumentti.] Saatavissa: https://kirkkokasikirja.fi/jp/jpkirja.pdf

Järvenpää, Taina 2020. *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon representaatiot ja diskurssit sanomalehtien pääkirjoituksissa.* Maisterin tutkielma. Kieli- ja viestintätieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.

Kirkkojärjestys. [Verkkodokumentti.] Viitattu 12.10.2024. Saatavissa: https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2023/20230657

Kirkkolaki. [Verkkodokumentti.] Viitattu 12.10.2024. Saatavissa: https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2023/20230652

Kirkolliskokouksen työjärjestys. [Verkkodokumentti.] Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Viitattu 12.10.2024. Saatavissa: https://evl.fi/plus/wp-content/uploads/sites/3/2023/08/Kirkolliskokouksen-tyojarjestys-1.7.2023_korjattu-toimitusvaliokunnan-kokouksessa-30.5.2023.pdf

KS = Kielitoimiston sanakirja. 2024. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. URN:NBN:fi:kotus-201433. <URL https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 19.3.2024 [viitattu 11.11.2024].

Laitinen, Hanna 2018. Miten ja kenelle valtakunnalliset nuorisojärjestöt legitimoivat toimintansa?. *Sosiologia*, *55*(1), 28–44. Saatavissa: https://journal.fi/sosiologia/article/view/124331

Laki avioliittolain muutoksesta. [Verkkodokumentti.] Viitattu 12.10.2024. Saatavissa: https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150156

van Leeuwen, Theo 2007. Legitimation in discourse and communication. – *Discourse & Communication* Vol 1(1), s. 91–112. [Verkkolehti.] SAGE Publications, Lontoo. Saatavissa: https://journals-sagepub-com.ezproxy.utu.fi/doi/abs/10.1177/1750481307071986

van Leeuwen, Theo – Wodak, Ruth 1999. Legitimizing immigration control: a discourse-historical analysis. *Discourse Studies* Vol 1(1), s. 83–118. [Verkkojulkaisu.] SAGE Publications, Lontoo. Saatavissa: https://doi.org/10.1177/1461445699001001005

Lehti, Lotta – Haapanen, Lauri – Kääntä, Liisa 2018. Diskurssintutkimus – monitieteinen ja monimenetelmäinen ala. – *Diskurssintutkimuksen menetelmistä*, AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2018 / n:o 11, s. 4–19. Toim. Lauri Haapanen, Liisa Kääntä ja Lotta Lehti.

Nordbäck, Tony 2023. *Argumentaatioanalyysi vuoden 2017 kirkolliskokousedustajien avioliittokeskusteluista kirkon tunnustuspykälän näkökulmasta*. Pro gradu -työ. Teologian osasto. Itä-Suomen yliopisto.

Norontaus, Liisa 2020. *Hyvinvointi markkinoilla – Kriittinen diskurssianalyysi uusliberaalista hallinnasta sote -uudistuksen valinnanvapauslaista käydyssä keskustelussa*. Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos. Turun yliopisto.

Olkku, Ilkka 2023. *Yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden diskurssit eduskuntapuolueiden aluevaaliohjelmissa*. Pro gradu -työ. Kieli- ja käännöstieteiden laitos. Turun yliopisto.

Perustietoa kirkosta. [Verkkodokumentti.] Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Viitattu 12.10.2024. Saatavilla: https://evl.fi/tietoa-meista/perustietoa-kirkosta/

Pietikäinen, Sari – Mäntynen, Anna 2019. *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino, Tampere.

Piispainkokouksen esitys 2/2017. [Verkkodokumentti.] Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Viitattu 12.10.2024. Saatavissa: https://domus.evl.fi:8443/ktwebscr/fileshow?doctype=3&docid=621632&version=0

Piispainkokouksen kirje 1/2016. [Verkkodokumentti.] Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Viitattu 12.10.2024. Saatavissa: https://kirkolliskokouksenarkisto.fi/esitykset/8055b7c73c38f56dc22571540045bfe2/51d478ad04071ddac225803c002a30a6/$FILE/PPKK-1-2016%20Avioliittoselvitys.pdf

Piispainkokouksen kirje 1/2020. [Verkkodokumentti.] Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Viitattu 12.10.2024. Saatavissa: https://domus.evl.fi:8443/ktwebscr/fileshow?doctype=3&docid=1267111&version=0

Piispainkokous 1/2024. [Verkkodokumentti.] Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Viitattu 12.10.2024. Saatavissa: https://domus.evl.fi:8443/ktwebscr/fileshow?doctype=3&docid=2762157&version=0

Porttikivi, Merja 2016: *Organisaatioiden diskursiivinen legitimaatio kiistelevässä verkkojulkisuudessa*. Aalto University publication series DOCTORAL DISSERTATIONS, 44/2016. Aalto-yliopisto, Kauppakorkeakoulu, Helsinki. Saatavissa: https://aaltodoc.aalto.fi/bitstreams/faf7857d-d6ab-4369-8560-dd6a0c54bbfd/download

Pälli, Pekka 2003. *Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Acta Universitatis Tamperensis 910. Tampereen yliopisto, Tampere.

Pälli, Pekka – Lillqvist, Ella 2020. Diskurssianalyysi. – *Kielentutkimuksen menetelmiä I–V*, s. 374–441. Toim. Milla Luodonpää-Manni, Markus Hamunen, Reetta Konstenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne ja Kaius Sinnemäki. SKS, Helsinki.

Päätöksenteko kirkossa. [Verkkodokumentti.] Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Viitattu 12.10.2024. Saatavissa: https://evl.fi/tietoa-meista/perustietoa-kirkosta/paatoksenteko-kirkossa/

Reyes, Antonio 2011. Strategies of legitimization in political discourse: From words to actions. *Discourse & Society* 22 (6), s. 781–807. SAGE.

Saarinen, Heidi 2020. *Human rights as the means, the goal and the absolute value : Analysis of the use of human rights concept in legitimation of sexual and reproductive health and rights*. Pro gradu -työ. Kieli- ja käännöstieteiden laitos, Turku.

Shore, Susanna 2012. Systeemis-funktionaalinen teoria tekstien tutkimisessa. Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä ja Mikko Lounela *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*, s. 158–185. Gaudeamus, Helsinki.

SMS = Suomen murteiden sanakirja. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 30. URN:NBN:fi:kotus-201110 https://kaino.kotus.fi/sms/. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 5.6.2024. [Viitattu 20.1.2025].

Simpson, Paul – Mayr, Andrea – Statham, Simon 2019. *Language and Power*. Toinen painos. Routledge, Lontoo.

Sohlman, Katri 2023. *Legitimizing Sexism: Critical Discourse Analysis on Sexism in a Political U.S. Podcast*. Pro gradu -työ. Kieli- ja käännöstieteiden laitos, Turku.

Suoninen, Eero 2016. Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila, Kirsi ja Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi – Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*, s. 229–247. Vastapaino, Tampere.

Tieteen termipankki. [Verkkosivusto.] https://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu

Tuominen, Josefiina 2020. *”Jumala loi Aadamin ja Eevan, ei Aadamia ja Eeroa” Uskonnolliset argumentit eduskunnan sukupuolineutraalin avioliittolain täysistuntokeskusteluissa 2012–2017.* Maisterin tutkielma. Kirkkohistorian laitos. Helsingin yliopisto.

Vaara, Eero – Tienari, Janne – Laurila, Juha 2006. Pulp and Paper Fiction: On the Discursive Legitimation of Global Industrial Restructuring. *Organization Studies* 27(6): 789–810. SAGE Publigations, Lontoo.

Viljanen, Viivi 2024. *Opiskelijoiden toimeentulon muutosten diskursiivinen legitimaatio eduskunnan täysistuntokeskusteluissa*. Pro gradu -työ. Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma. Tampereen yliopisto.

Virsikirja 1986. [Verkkoversio] Suomen evankelis-luterilainen kirkko. https://virsikirja.fi/

VISK = Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2008: Iso suomen kieliopin verkkoversio. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos. URN:ISBN:978-952-5446-35- 7. https://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php. (11.5.2021).